

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Mezinárodní teritoriální studia

Bakalářská práce

2012

Anna Nejedlá

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Anna Nejedlá

**Vývoj americké politiky vůči ČLR od roku
2001 do roku 2011 a strategická pozice USA
a ČLR v Asii**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Anna Nejedlá**

Vedoucí práce: **PhDr. Jan Bečka, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

NEJEDLÁ, Anna. *Vývoj americké politiky vůči ČLR od roku 2001 do roku 2011 a strategická pozice USA a ČLR v Asii*. Praha, 2012. 64 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Bečka, Ph.D.

Abstrakt

Tématem této bakalářské práce je americká politika vůči Číně v letech 2001 až 2011 a strategické postavení USA a Číny v Asii. Vývoj mezinárodních vztahů ve zmíněném období je pro oba státy i pro celý svět velice důležitý, neboť nově vznikající mocnosti, mezi něž patří také ČLR, mají potenciál změnit současný světový pořádek. Práce si klade za cíl porovnat americkou politiku vůči Číně během administrativy prezidenta George W. Bushe a Baracka Obamy a také zjistit, zda Čína představuje pro USA hrozbu. První kapitola se zabývá otázkou, zda útoky z 11. září a následná válka proti terorismu byly významným předělem v americko-čínských vztazích, neboť tyto události zásadně ovlivnily celkovou zahraniční politiku Washingtonu. Druhá kapitola popisuje Bushovu a Obamovu politiku vůči Číně v rámci amerických zahraničněpolitických konceptů, a to „upřímného, konstruktivního a kooperujícího vztahu“, „zodpovědného podílníka“, „skupiny dvou“ (nikdy se nestala oficiální politikou USA) a „strategického ujištění“. Třetí kapitola zkoumá hlavní rysy čínské zahraniční politiky, zejména na základě historické zkušenosti, konfucianské tradice a zahraničněpolitických konceptů „multipolarity“, „pokojného vzestupu/rozvoje“ a „harmonického světa“. Poslední kapitola hodnotí postavení obou aktérů v Asii a diskutuje vybrané aspekty, které strategickou pozici USA a Číny v regionu ovlivňují. Práce dochází k závěru, že základem zmíněných amerických konceptů je podněcení americko-čínské spolupráce, avšak Obamova administrativa se snaží růst Číny více řešit v globálním a multilaterálním kontextu, a že Čína pro USA v dohledné době nepředstavuje nutně hrozbu.

Abstract

The theme of this Bachelor thesis is the American China policy between the years of 2001 and 2011 and the strategic position of the U.S. and China in Asia. Development of international relations during this era is very important for both states and also for the world because the emerging powers, including the PRC, have the potential to change the current world order. The main objective of this thesis is to compare American China policy during the administrations of Presidents George W. Bush and Barack Obama and determine whether China poses a threat to the U.S. The first chapter attempts to assess whether the 9/11 attacks and the subsequent war against terrorism were an important watershed in U.S.-China relations since these attacks significantly affected the overall foreign policy of Washington. The second chapter describes Bush and Obama policies towards China within the framework of the U.S. foreign policy concepts of „candid, constructive, and cooperative relationship,“ „responsible stakeholder,“ „the Group of Two“ (never became an official U.S. policy), and „strategic reassurance.“ The third chapter examines the main features of Chinese foreign policy, particularly on the basis of historical experience, the Confucian tradition, and foreign policy concepts of „multipolarity,“ „peaceful rise/development,“ and „harmonious world.“ The final chapter assesses the strategic position of both players in Asia and discusses selected aspects which influence U.S. and Chinese positions in the region. The thesis concludes that the main argument of the U.S. foreign policy concepts is the enhancement of the U.S.-China cooperation. However, the Obama administration tries to resolve the rise of China in a rather global and multilateral context in comparison to the previous administration. Another conclusion assumes that China does not necessarily represent a threat to the U.S. in the foreseeable future.

Klíčová slova

Spojené státy, Čína, zahraniční politika, Asie, George W. Bush, Barack Obama

Keywords

United States, China, foreign policy, Asia, George W. Bush, Barack Obama

Rozsah práce: 103 248 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 16. května 2012.

Anna Nejedlá

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Janu Bečkovi Ph.D. za cenné rady a připomínky v průběhu psaní práce.

Projekt bakalářské práce	
Jméno:	Anna Nejedlá
E-mail:	nejedla.anna@volny.cz
Semestr:	IV.
Akademický rok:	2010/2011
Název práce:	Vývoj americké politiky vůči ČLR od roku 2001 do roku 2011 a strategická pozice USA a ČLR v Asii
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):	LS 2011/2012
Vedoucí bakalářského semináře:	PhDr. Vít Smetana Ph.D.
Vedoucí práce (není povinné):	PhDr. Jan Bečka Ph.D.
Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):	Od počátku století je patrný nástup nově vznikajících mocností. Důsledkem vzniku nových mocností bude změna současného světového pořádku, jenž byl po druhé světové válce ustaven Spojenými státy americkými. Z pohledu dosavadní velmoci – Spojených států – je zvláště důležitý a potenciálně nebezpečný vzestup komunistické Čínské lidové republiky, která od počátku tisíciletí dosáhla významných ekonomických a diplomatických úspěchů. Vývoj americko-čínských vztahů tak bude mít významný dopad i na mezinárodní vztahy obecně.
Předpokládaný cíl (5 řádek):	Cílem této práce je v první řadě vysledovat hlavní tendence americké zahraniční politiky vůči Číně a také to, jak se tyto tendence v období let 2001 až 2011 proměňovaly. Mým záměrem je porovnat přístup Bushovy a Obamovy administrativy. Rovněž popíši hlavní trendy v čínské zahraniční politice vůči USA, čímž také upozorním na velké rozdíly v přístupech, myšlení a politice vlád obou zemí. Dále se budu zabývat strategickým postavením USA a Číny v Asii.
Základní charakteristika tématu (10 řádek):	Od událostí 11. září a následné války proti terorismu byla patrná změna Bushovy politiky vůči Číně. Teroristické útoky totiž zapříčinily celkovou změnu mezinárodního strategického prostředí, jež zásadně ovlivnila americkou zahraniční politiku. Hlavním nepřitelem Washingtonu již nebyl komunismus, ale terorismus a Peking se tedy v této situaci ukázal jako potenciální partner v boji. Počáteční tvrdý přístup vůči Číně byl nahrazen snahou o spolupráci, která je od té doby hlavní tendencí americké politiky. Přesto mezi oběma státy panuje vzájemná nedůvěra, jež je na straně Číny podnícena strachem z případných obstrukcí, které by Washington mohl použít, aby zpomalil čínský rozvoj. Spojené státy se naopak obávají rychlého čínského růstu, a proto vůči Číně uplatňují dvě základní politické linie – ekonomické a diplomatické zapojování a vojenské zatlačování. Cílem této politiky je zapojit Čínu do mezinárodního systému a zvýšit tak pro Peking rizika a ztráty, kdyby chtěl tomuto systému čelit. Zároveň se však USA chtějí vojensky pojistit pro případ, že by Čína adoptovala agresivnější zahraniční politiku.
Předpokládaná struktura práce (10 řádek):	V první části práce se budu snažit vysledovat základní trendy v americké zahraniční politice vůči Číně. Nejdříve se zaměřím na důležitost událostí 11. září 2001 a jejich dopad na vývoj a směřování americké zahraniční politiky. Poté se budu věnovat tendencím Bushovy

administrativy, která ve svém přístupu k Číně kombinovala prvky vojenského zatlačování a ekonomické a politické integrace, jež je označována jako koncept "responsible stakeholder". Následně tento koncept porovnám se základními tendencemi Obamovy administrativy, která na rozdíl od Bushovy zaujala multilaterálnější přístup, a jejím konceptem "strategického ujištění".

V druhé části práce budu charakterizovat povahu zahraniční politiky Číny. Zde bude diskutován zejména koncept "harmonious society" a "harmonious world," zásada nezasahování do vnitřní politiky ostatních států a také vliv konfucianismu na vedení státu a na čínskou politiku obecně. Cílem bude porovnat rozdílné přístupy americké a čínské politiky a odlišné zájmy obou aktérů.

V poslední části práce se budu věnovat strategické pozici USA a Číny v Asii. Tato kapitola nejprve zhodnotí pozitivní a negativní aspekty strategického postavení USA v oblasti a poté se stejně tak bude věnovat i Číně.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

Chi Wang, George W. Bush and China: Policies, Problems, and Partnership (Lanham, MD: Lexington Books, 2009).

Robert G. Sutter, „China's Rise: Implications for U.S. Leadership in Asia“, Policy Studies 21 (Washington, D.C.: East-West Center Washington, 2006).

Sujian Guo a Baogang Guo, eds., Thirty Years of China-U.S. Relations, (Plymouth: Lexington Books, 2010).

Robert B. Zoellick, „Whither China: From Membership to Responsibility?“, The National Bureau of Asian Research 16, č. 4, (prosinec 2005).

Brantly Womack, „China Among Unequals: Asymmetric Foreign Relationships in Asia“ (Singapore: World Scientific, 2010).

Sheng-Wei Wang, „China's Ascendancy: Opportunity or Threat?“ (Washington: International Publishing House for China's Culture, 2007).

Richard N. Rosencrance a Guoliang Gu, eds., Power and Restraint: A Shared Vision for the U.S.-China Relationship (New York: Public Affairs, 2009).

Robert S. Ross a Feng Zhu, eds., China's Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics (Ithaca: Cornell University Press, 2008).

Thomas J. Christensen, „Fostering Stability or Creating a Monster? The Rise of China and U.S. Policy toward East Asia“, International Security 31, č. 1 (léto 2006).

David C. Kang, „China Rising: Peace, Power, and Order in East Asia“ (New York: Columbia University Press, 2007).

Podpis studenta a datum

Anna Nijdla' 5.6. 2011

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře	18.6. 11	<i>[Signature]</i>
Garant oboru	19.6. 11	<i>[Signature]</i>

Obsah

ÚVOD.....	2
1 11. ZÁŘÍ: DŮLEŽITÝ PŘEDĚL V AMERICKO-ČÍNSKÝCH VZTAZÍCH?	5
1.1 NOVÁ LINIE BUSHOVY ADMINISTRATIVY	5
1.2 OBRAT.....	7
1.3 PRAGMATICKÁ ČÍNA	9
2 VÝVOJ AMERICKO-ČÍNSKÝCH VZTAHŮ.....	10
2.1 OTEVŘENÝ, KONSTRUKTIVNÍ A KOOPERUJÍCÍ VZTAH.....	11
2.2 ZODPOVĚDNÝ PODÍLNÍK	13
2.3 SKUPINA DVOU	17
2.4 STRATEGICKÉ UJIŠTĚNÍ	19
3 ČÍNSKÁ POLITIKA	24
3.1 KONFUCIANISMUS	25
3.2 SHI, IDENTITA A STRATEGIE.....	26
3.3 MULTIPOLARITA	26
3.4 POKOJNÝ VZESTUP/POKOJNÝ ROZVOJ	27
3.5 HARMONICKÝ SVĚT.....	29
4 STRATEGICKÁ POZICE USA A ČÍNY V ASII	32
4.1 ZAČLEŇOVÁNÍ A ZATLAČOVÁNÍ	33
4.2 VÝVOJ AMERICKÉ A ČÍNSKÉ POZICE V ASII.....	34
4.3 POSTAVENÍ ČÍNY	37
4.4 POSTAVENÍ USA	41
5 ZÁVĚR.....	43
6 SUMMARY.....	48
7 POUŽITÁ LITERATURA	50

Úvod

Od počátku tisíciletí je možno sledovat nástup nově vznikajících mocností, které mají potenciál změnit současný světový pořádek, jenž byl po druhé světové válce ustaven Spojenými státy americkými. Z pohledu dosavadní velmoci a hegemonu – USA – je zvláště důležitý a potenciálně nebezpečný vzestup Čínské lidové republiky (dále i Čína a ČLR). Číně se s nástupem nového století podařilo začít úspěšně využívat svou *soft power*, a tak dosáhnout ekonomických a diplomatických úspěchů. Tento zřejmý vzestup nejen Číny, ale i jiných států (například Brazílie či Indie), dává podněty pro teorie týkající se příchodu asijského století. Někteří analytici a pozorovatelé přicházejí s názory, že USA jsou mocensky i ekonomicky na ústupu a že Peking v brzké době Washington v tomto směru dožene, či dokonce předežene. Mnohem střízlivějším hodnocením situace by však bylo říci, že propast mezi USA a vznikajícími velmocemi se zužuje a že tento vývoj událostí směřuje k multipolárnímu světovému uspořádání.

Tématem této bakalářské práce je americká zahraniční politika vůči Číně v letech 2001 až 2011, konkrétně od událostí 11. září 2001 až k Obamově listopadové návštěvě Asie v roce 2011, a postavení USA a Číny v Asii. Vývoj mezinárodních vztahů ve zmíněném období je pro oba státy i pro celý svět velice důležitý nejen kvůli jeho přímému dopadu na současnost, ale také kvůli významným změnám, které s sebou přináší pro budoucnost. Růst Číny a jiných nově vznikajících mocností má za následek postupnou transformaci světového pořádku. Zejména dopady rozvoje Číny budou značné, protože je to země s více jak šestinou veškerého světového obyvatelstva. Historie nabízí mnoho příkladů, kdy se nově vznikající velmoc rozhodla napadnout a svrhnout velmoc stávající, a jen jeden případ, kdy předání moci proběhlo poklidně – tím byl přechod globální hegemonie z Velké Británie na USA. Pro celý svět je tedy zásadní, jak se Washington a Peking postaví k růstu Číny, jenž zavedl důvod ke vzniku teorie o její hrozbě. Je pravděpodobné, že reakcí USA bude snaha integrovat Čínu do světového pořádku, tak jak to udělaly i s Německem a Japonskem po druhé světové válce. Zatím vše naznačuje tomu, že Washington tuto strategii uplatňuje i vůči Číně. A přestože mezi oběma stranami panují četné neshody, i Peking se doposud snaží co nejvíce se zapojit do institucionalizovaného mezinárodního systému, zejména v případě regionální a ekonomické integrace.

Cílem této práce je v první řadě identifikovat hlavní tendence americké zahraniční politiky vůči Číně a určit, jak se tyto tendence ve vymezeném období

proměňovaly. Záměrem autorky je porovnat přístup Bushovy a Obamovy administrativy a pomocí jejich zahraničněpolitických konceptů zjistit, v čem se navzájem shodují a v čem se naopak liší. Tento postup následně odhalí, jak se USA v posledních deseti letech snaží čelit růstu Číny a usměrňovat jej. Rovněž budou analyzovány hlavní fenomény, které utvářejí čínskou zahraniční politiku, a také základní trendy, jež se v čínské zahraniční politice objevují, čímž se stanou patrnými velké rozdíly v přístupu, myšlení a politice vlád obou zemí. Pomocí charakteristiky čínského přístupu k zahraničním záležitostem bude práce hledat odpověď na otázku, zda Čína představuje pro USA hrozbu či ne. Tuto otázku bude zkoumat i následná analýza pozice USA a Číny v Asii. Autorka práce se domnívá, že byť ČLR představuje potenciální ohrožení amerických zájmů, tato hrozba bývá často přeceňována.

První část práce se bude zabývat teroristickými útoky 11. září a jejich dopady na americko-čínské bilaterální vztahy. Tato událost je zásadní z hlediska následné změny v americké zahraniční politice, jejíž hlavní prioritou se na dalších deset let stala válka proti terorismu. Záměrem této kapitoly bude zjistit, zda 11. září hrálo klíčovou roli ve změně americko-čínských vztahů, jež v roce 2001 nastala, či zda v tomto obratu figurovaly i jiné aspekty. V další kapitole autorka vymezení a analyzuje koncepty americké zahraniční politiky za vlády Bushovy a Obamovy administrativy a termíny používané k popisu vztahu mezi USA a ČLR a pozice Číny v mezinárodní politice. Těmi byly během Bushova období například „otevřený, konstruktivní a kooperující vztah“ a „zodpovědný podíl“ a za Obamy „skupina dvou“ (G2), která se však nikdy nestala oficiální politikou, a „strategické ujištění“. Ve všech těchto konceptech je jasná snaha Washingtonu o užší spolupráci s Pekingem, jež se odráží i v americké zahraniční politice. V případě Obamovy administrativy je patrný větší důraz na multilateralismus v porovnání s Bushovou tendencí k unilateralismu. Následující kapitola bude charakterizovat povahu zahraniční politiky Pekingu. Zde budou diskutovány historické a kulturní vlivy, které se v čínské politice odráží, a koncepty multilateralismu, pokojného růstu/rozvoje a harmonického světa. Poslední kapitola zhodnotí postavení obou aktérů v Asii a bude hodnotit vybrané aspekty, které pozici USA a Číny v regionu ovlivňují.

Z metodologického hlediska práce analyzuje vztahy mezi USA a Čínou a jejich postavení v Asii. Primárním cílem je analyzovat politiku USA vůči Číně a postavit ji do kontrastu se zahraničněpolitickými koncepty Pekingu. Dalším záměrem je analýza současné pozice obou států v Asii, která je z hlediska Číny hlavním prostorem pro

projekci své rostoucí moci. Jedná se tedy o studii mezinárodněpolitickou, věnovanou vysoce aktuální problematice a nabízející jak popis a rozbor uplynulých deseti let a současného stavu, tak i jistý výhled do let budoucích. Pro lepší pochopení zkoumaných problémů bylo však samozřejmě nutno je zasadit do širších historických souvislostí. Práce je zároveň částečně i diskursivní analýzou, která mapuje a hodnotí probíhající debatu o vzestupu Číny a vzniku nového světového uspořádání.

Práce vychází ze zpracování a rozboru primárních pramenů, zejména ve druhé a třetí kapitole, ale také relevantní sekundární literatury. Veškeré použité zdroje jsou psány v angličtině, přestože jejich autory jsou nejen američtí odborníci na zmíněnou problematiku, ale také další odborníci evropští či asijské. Z primárních pramenů se jedná zejména o vyjádření z tiskových konferencí a projevy a komentáře nejvyšších představitelů jak USA, tak Číny – např. prezidentů George W. Bushe, Baracka Obamy a Hu Jintaa, či čínského ministra zahraničí Wen Jiabaa a americké ministrině zahraničí Hillary R. Clintonové. Ze sekundární literatury byly použity jak mnohé odborné články, tak knihy a sborníky zabývající se tématem. Pro první kapitolu je stěžejní zejména sborník *U.S-China Relations and the Bush Administration: A New Paradigm or Continuing Modalities*,¹ jenž je výstupem stejnojmenné konference konané v prosinci 2001 a jehož editorem je Arthur Lewis Rosenbaum. Studie v tomto sborníku se zabývají otázkou, zda Bushova zahraničněpolitická orientace předurčila a předznamenala zásadní zhoršení vztahů s Čínou, a dochází k závěru, že nejen události 11. září, ale také incident s americkým špionážním letadlem zapříčinily zlepšení americko-čínských vztahů. Dalším důležitým zdrojem použitým pro účely této práce je publikace *Thirty Years of China-U.S. Relations: Analytical Approaches and Contemporary Issues*,² jejímiž editory jsou Sujian Guo a Baogang Guo. Je dílem převážně mladších asijských odborníků, kteří se soustředí na různé aspekty americko-čínských bilaterálních vztahů. Publikace hodnotí čínskou politiku, ekonomiku, sociální a vojenský rozvoj, zahraniční vztahy, kulturu a právní systém z různých úhlů pohledu a poskytuje prostor čínským vědcům, aby prezentovali své názory a osvětlili čínské politické prostředí. Dále bylo použito dílo významného profesora politologie Brantlyho Womacka *China Among*

¹ Arthur Lewis ROSENBAUM, *U.S.-China Relations and the Bush Administration: A New Paradigm or Continuing Modalities* (Claremont: The Keck Center for International and Strategic Studies, 2002).

² Sujian GUO a Baogang GUO, eds., *Thirty Years of China-U.S. Relations: Analytical Approaches and Contemporary Issues* (Plymouth: Lexington Books, 2010).

Unequals: Asymmetric Foreign Relationships in Asia.³ Tato kniha představuje teorii asymetrie jako modelový scénář mezinárodních vztahů a aplikuje ji na zahraniční politiku Číny, zejména vůči USA a Asii. Womack argumentuje, že čínská diplomacie je úspěšnější v asymetrických vztazích, než ve spíše symetrických vztazích. Pro tuto práci byly také použity dvě díla specialisty na oblast Asie a Pacifiku a na americkou zahraniční politiku Roberta G. Suttera. První je studie *China's Rise: Implications for U.S. Leadership in Asia*,⁴ jež argumentuje, že vzhledem k omezené výzvě, kterou představuje čínský vzestup, není v zájmu USA soupeřit s Pekingem o vliv v Asii. Druhým dílem je článek *China, the United States and a „Power Shift“ in Asia*,⁵ který zkoumá přístup Číny k USA a poměr sil těchto zemí v Asii a dochází k názoru, že Peking není schopen a ani nechce zpochybňovat americkou vedoucí pozici v Asii. Autorovy názory jsou zajímavé, avšak je nutné podotknout, že představují jen jeden z různých úhlů pohledu.

1 11. září: Důležitý předěl v americko-čínských vztazích?

Tragédie 11. září 2001 je jednou z nejvýznamnějších událostí soudobých dějin i proto, že měla zásadní vliv na vytváření americké zahraniční politiky. Poukázala totiž na akutní hrozbu, která je přítomná a proti níž je třeba se bránit – mezinárodní terorismus. Aby se Spojené státy americké mohly tomuto nebezpečí postavit, začaly pocítovat potřebu posílit svá spojení s dalšími hlavními mocnostmi v boji proti terorismu. Jedním z důsledků bylo, že Washington již nepovažoval Čínskou lidovou republiku za svého hlavního nepřítele, ale naopak za potenciálního partnera. Hlavním cílem první kapitoly bude popsat, do jaké míry události 11. září, tedy hrozba terorismu, ovlivnily americko-čínské vztahy a zda mohou být považovány v této souvislosti za významný předěl.

1.1 Nová linie Bushovy administrativy

Harry Harding, americký politolog specializující se na oblast zahraničních vztahů a čínské politiky, v zahraniční politice Washingtonu vyzoroval často se

³ Brantly WOMACK, *China Among Unequals: Asymmetric Foreign Relationships in Asia* (Singapore: World Scientific, 2010).

⁴ Robert SUTTER, „China's Rise: Implications for U.S. Leadership in Asia“, *Policy Studies 21* (Washington, D.C.: East-West Center Washington, 2006).

⁵ Robert SUTTER, „China, the United States and a ‚Power Shift‘ in Asia“, *UNISCI Discussion Papers 24* (říjen 2010), <http://search.proquest.com> (staženo 10. 4. 2012).

opakující schéma. Nastupující administrativa se obvykle distancuje od politiky svých předchůdců a je odhodlána vydat se jiným směrem. Ovšem v některých případech se dříve či později stane, že si stávající vláda uvědomí výhody předchozího přístupu a nákladnost přístupu současného, upustí od svých inovací a vrátí se k původnímu postoji. Nové iniciativy tak často nemají dlouhého trvání. Popsaný vývoj lze spatřit i v americké politice vůči Číně, např. s nástupem prezidentů Ronalda Reagana, Billa Clintona a také George W. Bushe.⁶

Přístup Bushovy administrativy k Číně se zprvu od toho Clintonova značně lišil. Již ve své prezidentské kampani George W. Bush prohlásil: „Současný prezident nazval vztah s [Č]ínou ‚strategickým partnerstvím.‘ Já věřím, že náš vztah by měl být nově vymezen jako vztah mezi soupeři.“⁷ Bushova budoucí poradkyně pro národní bezpečnost Condoleezza Riceová v té době navíc napsala článek do *Foreign Affairs*, v němž argumentovala, že „Čína není ‚status quo‘ mocností“, protože „by chtěla změnit rovnováhu v Asii ve svůj prospěch. To samo o sobě ji činí strategickým soupeřem, ne ‚strategickým partnerem‘, jak ji Clintonova administrativa jednou nazvala.“⁸ Poté už Bushova administrativa o Číně mluvila jako o „strategickém soupeři“ (*strategic competitor*) Spojených států. Již necelý rok od nástupu do úřadu však tento výraz přestala používat.

Společně s počátečním zjevným přitvrzením kurzu se projevilo několik rozporů. Bushova administrativa kritizovala dosavadní zdůrazňování Číny v rámci americké politiky vůči Asii a rozhodla se naopak více prosazovat vztahy se svými asijskými spojenci na úkor čínské agendy. To bylo patrné, když byli na důležité vládní pozice ve velké míře jmenováni spíše specialisté na Japonsko než na Čínu.⁹ Důraz na upevnění vztahů s asijskými spojenci mohl však vyústit ve vyhrocené strategické soupeření s Čínou v regionu. Navíc, pokud byla Čína vnímána jako strategický soupeř, těžko

⁶ Harry HARDING, „American China Policy Under the Bush Administration: Change and Continuity“ in Rosenbaum, *U.S.-China Relations*, 57-58.

⁷ „The current President has called the relationship with china ‚strategic partnership.‘ I believe our relationship needs to be redefined as one of competitor.“ George W. BUSH v GOP Debate, debatu vedl Larry King, Online NewsHour, 16. února 2000, http://www.pbs.org/newshour/bb/politics/jan-june00/sc_debate_2-16.html (staženo 15. 4. 2012).

⁸ Condoleezza RICEOVÁ, „Campaign 2000: Promoting the National Interest,“ *Foreign Affairs* 79, č. 1 (January/February 2000): 57.

⁹ Například ministr zahraničí Powell se mohl pyšnit úspěšnou vojenskou kariérou, ale hlubší zkušenosti v oblasti americko-čínských vztahů postrádal. Condoleezza Riceová, poradkyně pro národní bezpečnost, byla expertkou na Rusko. Další důležití funkcionáři jako zástupce ministra obrany Paul Wolfowitz, zástupce ministra zahraničí Richard Armitage, náměstek ministra zahraničí pro záležitosti východní Asie a Tichomoří James Kelly a nejvyšší ředitel pro Asii Národní bezpečnostní rady Torkel Patterson byli

mohly americko-čínské vztahy nepředstavovat jednu z amerických zahraničněpolitických priorit. Podobně rozporuplná byla americká podpora vstupu Číny do WTO, který by učinil čínskou ekonomiku silnější a produktivnější a omezil by schopnost Washingtonu uvalovat na Čínu obchodní sankce. Zároveň Bushova administrativa opustila tzv. koncept „tři ne“ (*three nos*)¹⁰ a zahájila sblížení s Taiwanem. Ačkoliv však Bushova vláda zdůrazňovala upevnování svého závazku podpory taiwanské bezpečnosti, neopustila politiku jedné Číny.¹¹

Příčiny rozporuplnosti politiky vůči Pekingu lze hledat zejména ve dvou okolnostech. Tou první byla absence specialistů na Čínu v důležitých vládních pozicích.¹² Druhým důvodem byly neshody v samotné Bushově administrativě. Prakticky existovaly dva rozdílné názory na politiku vůči Pekingu. Jeden názorový proud – jednalo se zejména o neokonzervativce a zaměstnance ministerstva obrany, jehož největšími proponenty byli viceprezident Richard Cheney a ministr obrany Donald Rumsfeld – zastával názor, že globální stabilita by měla být zaručena naprosto dominantní pozicí USA ve světě a že místo politiky „angažovanosti“ (*engagement*) by americká vláda měla přistoupit k politice omezování a popřípadě „zadržování“ (*containment*). Druhá skupina, jež byla tvořena představiteli ekonomických zájmů a zejména pracovníky ministerstva zahraniční a jejímž nejvýznamnějším mluvčím byl státní tajemník Colin L. Powell, chtěla naopak oslabit náladu nedůvěry, která tradičně panovala mezi oběma státy, a zlepšit vzájemné vztahy.¹³

1.2 Obrat

K obratu v americké politice vůči Číně a k jakémusi návratu k linii Clintonovy administrativy vedly zejména dvě události roku 2001. Tou první byl dubnový EP-3 incident,¹⁴ který „ukázal potřebu jiného koncepčního rámce pro vztah“ mezi USA

specialisté na Japonsko. Chi WANG, *George W. Bush and China: Policies, Problems, and Partnership* (Lanham: Lexington Books, 2009), 12.

¹⁰ „Tři ne“ se nazývá americká politika formulovaná v roce 1997. Stanovila, že USA nebudou usilovat o „politiku dvou Čín“ (*two-China policy*) či o politiku „jedné Číny a jednoho Taiwanu“ (*one-China, one Taiwan policy*) a že USA nebudou podporovat samostatnost Taiwanu, ani jeho přijetí do mezinárodních organizací, v nichž byla státní suverenita kritériem pro vstup. Tato politika je např. formulována v Madeleine K. ALBRIGHT, press conference, Beijing International Club Hotel, Peking, ČLR, 30. dubna 1998, <http://1997-2001.state.gov/www/statements/1998/980430b.html> (staženo 15. 4. 2012).

¹¹ Harding, „American China Policy“, 58–64.

¹² Wang, „George W. Bush and China“, 12.

¹³ Michael D. SWAINE, „Reverse Course? The Fragile Turnaround in U.S.-China Relations“, *Carnegie Policy Brief*, č. 22 (únor 2003): 1-2, <http://www.carnegieendowment.org/files/Policybrief22.pdf> (staženo 10. 4. 2012).

¹⁴ Americké špiónážní letadlo se srazilo s čínským hlídkujícím letounem. Výsledkem byla smrt čínského pilota a nouzové přistání amerického letadla na Hainanu. Peking na událost a na neústupný americký

a Čínou.¹⁵ Po tomto incidentu se Peking rozhodl ve své politice vůči Washingtonu přistupovat zdrženlivěji a umírněněji.¹⁶ Prezident Bush se na druhou stranu snažil zmírnit napjatou atmosféru podporou Pekingu v otázkách vstupu Číny do WTO a konání olympijských her v roce 2008.¹⁷ Vyjádřil přání posílit vzájemnou spolupráci s Pekingem a přestal v souvislosti s Čínou používat výraz „strategický soupeř“. Naopak dal najevo ochotu vybudovat mezi oběma státy spojenectví, jež by bylo „konstruktivní“ a „produktivní“. Přiklonil se tedy nově k postoji ministerstva zahraničí, který prosazoval čínské začleňování, čímž navázal na politiku předchozích šesti administrativ.¹⁸

Druhou událostí byly útoky z 11. září, které měly významný dopad na priority americké vlády. Terorismus jakožto aktuální hrozba zastínil potenciální budoucí hrozbu Číny. Zvrat v zahraniční politice reflektuje Národní bezpečnostní strategie z roku 2002, která stanovila, že americkým „[n]epřitelem není jednotlivý politický režim nebo osoba nebo náboženství nebo ideologie. Nepřítelem je terorismus...“¹⁹ Ačkoli v americké administrativě stále přetrvávaly rozdílné názory ohledně přístupu k Číně a mezi oběma státy nadále panovaly hluboké rozpory, 11. září vytvořilo nové mezinárodněpolitické klima, ve kterém USA a Čína čelily společnému nepříteli.²⁰

Čína vítala počáteční příklon americké administrativy k multilaterálnímu řešení hrozby terorismu, jež se projevovalo upevňováním vazeb s americkými spojenci. Americká vláda podporovala vytváření „koalice zemí oddaných globálnímu boji proti terorismu“.²¹ Později však opět převážil americký unilateralismus, který se projevil například jednostranným odstoupením USA od smlouvy ABM v červnu 2002 a válkou v Iráku (březen 2003 až prosinec 2011). Nový kurz politiky vůči Číně navíc neměl výraznější dopad na americkou podporu Taiwanu.

postoj k incidentu reagoval velice pobouřeně, ale zakázal veřejné protiamerické demonstrace. Wang JISI, „China's Reaction to G. W. Bush: Tactical Moves, or a Strategic Reorientation?“ in Rosenbaum, *U.S.-China Relations*, 140–143.

¹⁵ Harding, „American China Policy“, 65.

¹⁶ Jisi, „China's Reaction“, 142.

¹⁷ Wanli YU, „Breaking the Cycle?: Sino-US Relations under George W. Bush Administration“ in *China's Shift: Global Strategy of the Rising Power*, ed. Masafumi IIDA et al (Tokio: The National Institute for Defense Studies, 2009), 87.

¹⁸ David SHAMBAUGH, „Sino-American relations since September 11: Can the new stability last?“, *Current History* 101, č. 656 (září 2002): 246, <http://search.proquest.com/> (staženo 10. 4. 2012).

¹⁹ *The National Security Strategy of the United States of America* (září 2002): 5, <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-020920.pdf>, (staženo 10.4. 2012).

²⁰ Čína již měla zkušenosti s terorismem, např. v podobě uygurských separatistických skupin v Xinjiangu, jejichž teroristické útoky oslabovaly čínskou bezpečnost a stabilitu.

²¹ Banning GARRETT, „The Post-September 11th Strategic Situation and its Implications for the United States, China and Sino-American Relations“ in Rosenbaum, *U.S.-China Relations*, 34.

1.3 Pragmatická Čína

Od poloviny devadesátých let bylo možno pozorovat postupné změny v čínské zahraniční politice. Důležitým dokumentem se v tomto ohledu stal Nový bezpečnostní koncept z roku 1997, který kladl důraz na multilateralismus a na společné zájmy, konzultace a mezinárodněpolitickou spolupráci v regionu jihovýchodní Asie. Čínští politici poté cestovali po Asii a snažili se nový koncept prosazovat a zároveň kritizovali USA. Mezi státy oblasti však tato kritika nenašla větší podporu, což od počátku nového století vedlo k částečnému potlačení protiamerické rétoriky a linie v čínské politice.²² Vstřícnější postoj k USA se tedy v Pekingu začal rýsovat již před událostmi 11. září a tato nová umírněná politika Číny přispěla ke snížení napětí v americko-čínských vztazích.

Příčinou změny čínské politiky vůči USA bylo „hlubší porozumění rozměrům americké moci“, ale zejména „domácí faktory“.²³ Komunistická strana Číny se totiž připravovala na předání moci další generaci vůdců, ale byla rovněž zaměstnána implementací požadavků pro vstup do WTO, důsledky bankovní krize z roku 1997, řešením vnitřního sociálního pnutí, bojem s korupcí a též zajištěním úspěšného průběhu pekingských olympijských her v roce 2008. Svou roli navíc hrálo přesvědčení čínských elit, že mírové prostředí a stabilní vztahy s USA jsou zásadním faktorem pro to, aby se čínská vláda mohla soustředit na domácí problémy. Peking také správně rozpoznal, že vnitřní stabilita země a atraktivita čínské ekonomiky pro Taiwan jsou čím dál závislejší na prohlubujících se ekonomických a obchodních vztazích s USA, které se staly důležitým motorem pro rychlý čínský ekonomický růst.²⁴

Na druhou stranu Čína s nevolí pozorovala posilování amerických bilaterálních vztahů se svými sousedy, zejména s Japonskem a Indií, ale i s některými státy jihovýchodní Asie, což Peking vnímal jako výraz „americké převahy ve světě“ a jako projev „unipolární povahy mezinárodního strategického prostředí“.²⁵ To oživilo čínský strach z amerického obklíčení a „posílilo tradiční čínský přístup analyzování strategického vývoje z pohledu hry s nulovým součtem“ (*zero-sum perspective*). Přestože tedy Čína s USA spolupracovala v boji proti terorismu, vyjadřovala zároveň nesouhlas s americkým unilateralismem, a tudíž podporu multilateralismu. Pragmatická

²² Sutter, „China's Rise“, 11.

²³ John POMFRET, „China Embraces More Moderate Foreign Policy; Analysts Say Moves Show New Confidence“, *The Washington Post* (24. října 2002), <http://search.proquest.com> (staženo 10. 4. 2012).

²⁴ Swaine, „Reverse Course?“, 3.

²⁵ Garrett, „The Post-September 11th Strategic Situation“, 47.

čínská zahraniční politika však vysílala nesrozumitelné signály domácímu obyvatelstvu, které nechápal spolupráci se státem, jehož záměry byly podle tradiční komunistické propagandy, zdůrazňující „anti-hegemonismus“ a „vyvažování“, nepřátelské k Číně. Kvůli lepšímu přístupu obyvatel k médiím, širší a živější debatě o zahraniční politice a otevřenější kritice čínské politiky a vůdců, zejména ze strany nacionalistů a zastánců krajní levice, totiž musí čínské vedení čelit dříve neexistujícím domácím problémům.²⁶

Ke sbližování mezi oběma státy začalo docházet již před tragédií 11. září a to poté, co se americko-čínské vztahy ocitly po EP-3 incidentu na bodu mrazu. Když si obě strany uvědomily, jaké nebezpečí představují vyhrocené vztahy, začaly se snažit o vstřícnější přístup. Na čínské straně hrály významnou roli i domácí faktory a obavy z amerického obklíčení. Nový příznivý trend byl ještě posílen mezinárodněpolitickou situací, která nastala po 11. září 2001. Ačkoliv teroristické útoky nepomohly přímo k vyřešení starých neshod mezi Washingtonem a Pekingem a ani nezabránilo vzniku neshod nových, poskytly podnět ke spolupráci obou zemí v nové oblasti, protože rozšířily množinu jejich společných zájmů o hrozbu terorismu.²⁷ Další významnou skutečností bylo, že se americká politika v Asii po teroristických útocích omezila na relativně úzkou agendu boje proti terorismu, což Pekingem poskytlo čas a prostor posílit svůj vliv v Asii.

2 Vývoj americko-čínských vztahů

Tato kapitola bude zaměřena na popis dvou konceptů americké politiky za vlády prezidenta Bushe, a to na „otevřený, konstruktivní a kooperující“ (*candid, constructive, and cooperative*) vztah s Pekingem a na koncept „zodpovědného podílníka“ (*responsible stakeholder*). Oba tyto pojmy budou vysvětleny a bude nastíněno, jak se projeví v americké politice vůči Číně. Následně bude analyzována situace během prezidentství Baracka Obamy a, podobně jako v případě Bushovy politiky, bude zhodnocen koncept „skupiny dvou“ (*the Group of Two, G2*) a „strategického ujištění“ (*strategic reassurance*). Cílem bude identifikovat a porozumět tomu, jak USA k Číně přistupují, a zda a jak se politika obou prezidentů vůči Pekingem liší.

²⁶ Ibidem, 47–53.

²⁷ Oleksandr GLADKYI, „American Foreign Policy and U.S. Relations with Russia and China after 11 September“, *World Affairs* 166, č. 1 (léto 2003): 19, <http://search.proquest.com/> (staženo 12. 4. 2012).

2.1 Otevřený, konstruktivní a kooperující vztah

George W. Bush začal svojí prezidentskou kampaň tím, že odmítl Clintonův koncept Číny jako strategického partnera a že naopak Čínu označil za strategického soupeře. S touto politikou nastoupil do Bílého domu. Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, Bushova administrativa byla rozdělena v názoru na politiku vůči Číně. Napětí mezi ministerstvem obrany a zahraničí v otázce přístupu k Číně a jeho vliv na různé aspekty zahraniční politiky vysílalo do Pekingu poněkud nejednoznačné signály ohledně americké zahraničněpolitické strategie. Přestože byly tyto neshody markantnější před 11. zářím, zůstaly evidentní během celého prvního období Bushovy administrativy, i když ve skrytější a méně nápadné formě.²⁸

Přestože byly americko-čínské vztahy poznamenány neshodami, od roku 2001 začalo docházet k vzájemnému sblížování obou zemí. Zejména události 11. září daly podnět k do té doby bezprecedentním americko-čínským kontaktům na nejvyšší úrovni.²⁹ Oteplení bylo patrné již během první Bushovy návštěvy v Číně ku příležitosti konference APEC v říjnu 2001, když se prezident Jiang Zemin vyjádřil: „Čína považuje své vztahy se Spojenými státy za důležité a je s americkou protistranou připravena společnými silami vytvořit konstruktivní a kooperativní vztah.“ Prezident Bush reagoval: „Dnešní jednání mě přesvědčily, že můžeme dál stavět na našich společných zájmech. Dva veliké národy se mohou jen zřídka shodnout ve všem... Ale ujistil jsem prezidenta, že se našimi neshodami budeme vždy zabývat v duchu vzájemného respektu. Usilujeme o vztah, který je otevřený, konstruktivní a kooperativní.“³⁰ Tuto trojslovnou definici později dále rozvinul Colin Powell: „Otevřený tam, kde nesouhlasíme; konstruktivní tam, kde můžeme zahlédnout nějaké světlo na konci tunelu; a kooperativní tam, kde máme společné regionální nebo globální zájmy.“³¹ Otevřený (*candid*), konstruktivní (*constructive*) a kooperativní (*cooperative*) přístup byl později označován jako politika „tří C“ (*three Cs*).³² Pozitivní trend sblížování byl potvrzen v Národní bezpečnostní strategii z roku 2002, která zdůraznila, že „vztah

²⁸ Wang, „George W. Bush and China“, 89-90.

²⁹ Např. prezident Bush navštívil Čínu dvakrát během doby pěti měsíců – v říjnu 2001 a v únoru 2002.

³⁰ Zemin JIANG a George W. BUSH, „U.S., China Stand Against Terrorism“, Remarks by President Bush and President Jiang Zemin in Press Availability Western Suburb Guest House, Šanghaj, ČLR, 19. října 2001, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011019-4.html> (staženo 15. 4. 2012).

³¹ Colin L. POWELL, „Testimony Before the Senate Appropriations Subcommittee on Foreign Operations, Export Financing“, Washington, DC, 24. dubna 2002, <http://www.fas.org/terrorism/at/docs/2002/Powell&FY%202003%20Budget%20Request.htm> (staženo 15. 4. 2012).

³² Yu, „Breaking the Cycle?“, 88.

s Čínou je důležitou součástí [americké] strategie podpory stabilního, mírového a prosperujícího asijsko-pacifického regionu“.³³

Od roku 2001 začali čínští vůdci zdůrazňovat zejména bezpečnostní složku, která byla důležitá jak pro čínské, tak pro americké zájmy. Zejména prosazovali nutnost spolupráce hlavních mocností v boji proti nešíření jaderných zbraní, znečišťování životního prostředí a terorismu.³⁴ I když se Čína přímo nezapojila do boje proti terorismu v Iráku, nabídla USA velmi důležitou diplomatickou podporu. Peking také jednal s Islámábádem o zamezení vstupu Usámy bin Ládina a Talibánu na území Pákistánu. Čínská vláda navíc zajistila dodávky potravin a dalších zásob afghánským uprchlíkům, poskytla USA informace o teroristických sítích a slíbila, pokud to bude možné, zmrazit majetek těchto sítí.³⁵

Na některé kroky nové administrativy však Peking pohlížel s nesouhlasem. Čína byla například znepokojena novou americkou agresivní bezpečnostní strategií, jež mimo jiné prosazovala politiku preventivní války. Dalším trnem v oku Pekingu byl americký závazek zajistit bezpečnost Taiwanu a dodávky amerických zbraní na ostrov, i když se Washington oficiálně neodklonil od politiky jedné Číny. Condoleezza Riceová, tehdejší poradkyně pro národní bezpečnost, deklarovala určitý americký posun od politiky „tří ne“, když v únoru 2002 prohlásila, 1) že prezident doufá v „mírové řešení“ mezi Čínou a Taiwanem; 2) že by se ani jedna strana neměla uchýlovat k provokacím; a 3) že prezident je odhodlán „řídít se závazky“ stanovenými v *Taiwan Relations Act*.³⁶ Když v následné tiskové konferenci Riceová tyto tři zásady zopakovala, zaměnila slovo „řešení“ (*resolution*) za slovo „smíření“ (*reconciliation*).³⁷ Washington navíc později vyjádřil odhodlání Taiwanu vojensky pomoci v případě nevyprovokované čínské agrese. Peking rovněž protestoval proti rozpoutání války v Iráku a obecně proti unilateralistickým rysům americké zahraniční politiky. Přestože však čínští vůdčí činitelé nepodporovali všechny kroky americké vlády, jejich veřejné protesty byly od počátku nového tisíciletí vcelku umírněné.

³³ „The National Security Strategy“, 27.

³⁴ Quansheng ZHAO a Guoli LIU, „A New Era for U.S.-China Relations“ in Guo a Guo, *Thirty Years*, 119.

³⁵ Jisi, „China's Reaction“, 145.

³⁶ *Taiwan Relations Act* je zákon, který byl Kongresem přijat 10.4. 1979, po navázání diplomatických styků s ČLR, a který upravuje americké vztahy k Taiwanu a také vztahy k Číně v otázce Taiwanu. Více na <http://www.taiwandocuments.org/tra01.htm> (staženo 15. 4. 2012).

³⁷ Condoleezza RICEOVÁ, Press Briefing by National Security Advisor Dr. Condoleezza Rice on President's Meetings with President Jiang Zemin, Shangri-la Hotel, Peking, ČLR, 21. února 2002, <http://usinfo.org/wf-archive/2002/020221/epf408.htm> (staženo 15. 4. 2012).

Na druhou stranu nové geopolitické strategické prostředí zdůraznilo dlouhodobou americkou nespokojenost s jistými aspekty čínské zahraniční politiky. Konkrétně se jednalo o skutečnost, že čínské firmy dovážely do Íránu zařízení a technologie, které zakazoval „iránský“ zákon o nešíření jaderných zbraní z roku 2002. Dalším problémem pro USA byla čínská podpora iráckého programu vývoje zbraní hromadného ničení. Stejně tak Washington kriticky vnímal čínskou iniciativu v Severní Koreji. Peking totiž prodával Pchjongjangu zbraně a materiál, který byl následně použit k výrobě chemických a jaderných zbraní.³⁸ Později se však Čína stala důležitým spojencem při vyjednávání se Severní Koreou o zastavení jaderného programu a iniciátorem šestistranných rozhovorů.

2.2 Zodpovědný podílník

Přestože byl od roku 2001 americko-čínský vztah popisován jako „otevřený, konstruktivní a kooperující“, Pentagon se aktivně snažil prostřednictvím různých dokumentů vzbudit obavy z čínského vojenského růstu a s ním spojených mocenských aspirací. Mezi tyto dokumenty patřily *Quadrennial Defense Review Report*,³⁹ *Annual Report on the Military Power of the People's Republic of China*⁴⁰ a Národní bezpečnostní strategie z roku 2002, která však také zdůraznila důležitost spolupráce s ČLR. Až teprve řeč tehdejšího náměstka státního tajemníka Roberta B. Zoellicka *Whither China: From Membership to Responsibility?* ze září 2005 byla „prvním hlavním protiútokem“ zastánců zapojení Číny proti obhájcům zatlačování „ve stále probíhajícím interním byrokratickém souboji o budoucnost americké politiky vůči Číně“.⁴¹

Zoellickova řeč nastínila americkou politiku vůči Číně v druhém období Bushovy administrativy. Zoellick vyjádřil americké obavy z čínského rozvoje, když řekl: „Spojené státy usilují o konstruktivní vztahy se všemi zeměmi, které neohrožují mír a bezpečnost.“⁴² Proto zdůraznil, že se americká politika musí posunout od

³⁸ Gladky, „American Foreign Policy“, 17.

³⁹ Tento dokument je přístupný na *Quadrennial Defense Review Report*, 30. září 2001, <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/qdr2001.pdf> (staženo 10. 4. 2012).

⁴⁰ Tyto dokumenty jsou ke stažení na <http://www.defense.gov/pubs/china.html>.

⁴¹ Kurt M. CAMPBELL, „Zoellick's China“ in „Whither U.S.-China Relations? A Discussion of Deputy Secretary of State Zoellick's Speech“, *The National Bureau of Asian Research* 16, č. 4, prosinec 2005, 23–24, <http://www.nbr.org/publications/nbranalysis/pdf/vol16no4.pdf> (staženo 10. 4. 2012).

⁴² Robert B. ZOELICK, „Whither China: From Membership to Responsibility?“, Remarks to the National Committee on U.S.-China Relations, *The National Bureau of Asian Research* 16, č. 4, prosinec 2005, 8, <http://www.nbr.org/publications/nbranalysis/pdf/vol16no4.pdf> (staženo 10. 4. 2012). Další citace v tomto odstavci pocházejí ze stejného zdroje.

„otevření dveří čínskému členství v mezinárodním systému: [Americká vláda] musí Čínu pobízet, aby se v tomto systému stala *zodpovědným podílníkem*.“ Dále Zoellick vyjmenoval skutečnosti, které USA znepokojují (např. spolupráce Pekingů s „nespolehlivými“ státy; rychlá vojenská modernizace Číny; způsob, jakým si Čína zajišťuje dodávky energie) a prohlásil, že zodpovědní podílníci neprosazují pouze své zájmy, protože „berou v potaz, že mezinárodní systém podporuje jejich mírumilovnou prosperitu, takže pracují na tom, aby systém podpořili.“ Následně zmínil několik témat, kde Washington s Pekingem sdílí společné zájmy (např. proliferace WMD, terorismus). Konečně Zoellick navrhl, jaká opatření by Čína měla podniknout, aby zmírnila obavy ze svého růstu (demokratizace a otevření se okolnímu světu).⁴³

Zoellickova řeč čínskému vedení v zásadě představila americká očekávání a předložila „podrobný harmonogram či systém kontroly“, jenž by umožnil posuzovat čínské kroky a chování.⁴⁴ Navíc podnítila debatu, zda jsou pro jednání obou států a pro jejich vystupování jakožto zodpovědných podílníků důležitější společné zájmy nebo vnitřní politické zřízení. Zoellick v této souvislosti prohlásil: „[N]ěkteří říkají, že americká oddanost demokracii zabrání dlouhodobé spolupráci s Čínou.“⁴⁵ Obecně lze říci, že druhá Bushova administrativa navázala na politiku té první, co se týče důrazu na prohloubení a zlepšení bilaterálních vztahů, a zároveň vyjádřila svá očekávání, že se Čína více zapojí do světového systému a začne více dodržovat mezinárodní normy a podílet se na podpoře mezinárodněpolitického systému, neboť z tohoto systému sama profituje.

Čínská strana na nový koncept reagovala převážně pozitivně. Když prezident Hu navštívil v dubnu 2006 USA, oba vůdci zdůraznili oboustrannost konceptu, tedy skutečnost, že oba státy mají být zodpovědnými podílníky, nikoli pouze Čína. Zároveň však čínský prezident podotkl, že by Čína a USA měly také být konstruktivními partnery.⁴⁶

Pro prohloubení vzájemných vztahů bylo důležité vytvoření platformy pro výměnu názorů mezi oběma vládami. V roce 2004 byl z iniciativy nového prezidenta Hu Jintaa ustanoven „dialog na nejvyšší úrovni“, který neměl být tematicky omezený a měl se konat dvakrát do roka – ve Washingtonu a Pekingů. Po prvním jednání v roce

⁴³ Ibidem, 6–14.

⁴⁴ Bates GILL v „Reframing China Policy“ China as a Responsible Stakeholder“, moderátor Michael Swaine jako součást The Carnegie Debates 2006-2007, 11. června 2007, http://www.carnegieendowment.org/files/070622_transcript1.pdf (staženo 15. 4. 2012).

⁴⁵ Zoellick, „Whither China“, 12.

2005 následovala řada setkání mezi oběma prezidenty, které demonstrovaly následný komplexní vývoj bilaterálních vztahů a snahu řešit vzájemné neshody vyjednáváním. Toto úsilí vedlo v roce 2008 také ke zřízení „vojenské horké linky“ pro případ krizí v Pacifiku a k ještě větší intenzifikaci vojenských konzultací a výměny informací. Další upevnění čínsko-amerických vztahů proběhlo také na úrovni parlamentních orgánů. Podle smlouvy z roku 2004 vznikla meziparlamentní skupina, jež měla zajistit kontakt a spolupráci mezi Senátem a Národním lidovým kongresem. Obě komory amerického parlamentu navíc iniciovaly vznik tří dalších parlamentních skupin za účelem podpory výměn na bilaterální úrovni, lepšího porozumění Číně a možnosti diskuze o důležitých společných tématech.⁴⁷

Ačkoliv bezpečnostní otázky z americko-čínské agendy zcela nevymizely, postupem času vyšlo najevo, že ekonomika „se stala hlavním pilířem čínsko-amerického vztahu“.⁴⁸ Tento trend byl nastartován vstupem Číny do WTO v roce 2001, který podnítil přijetí zásadních ekonomických reforem. Posílení vzájemné obchodní výměny se v roce 2006 promítlo do ustavení Americko-čínského strategického dialogu, jenž měl za úkol poskytnout místo pro diskuzi mezi Washingtonem a Pekingem. Čínská hospodářská modernizace a rozvoj z tohoto vztahu do velké míry těžily a díky globalizaci a interakci se na sobě staly obě země ekonomicky závislé, což se asi nejvíce projevilo v roce 2008 rychlým rozšířením finanční krize z USA do Číny, ale prakticky také do celého světa. Harvardský historik Niall Ferguson toto těsné ekonomické propojení mezi Čínou a USA označil slovem „Čimerika“.⁴⁹ Americko-čínské ekonomické vztahy však USA nepřinesly zdaleka pouze pozitivní výsledky. Obchodní výměna s Čínou se propadla do hlubokého deficitu a Čína se také stala největším držitelem amerických dluhopisů. Deficitní bilance v obchodní výměně s Čínou a její velice rychlý ekonomický růst byly vedle komunistického systému, nedodržování základních lidských práv a vojenského vyzbrojování asi nejdůležitějším podnětem pro posilování vlivu „teorie o hrozbě Číny“ (*China threat theory*).

Obecně lze říci, že navzdory „velmi rozdílnému historickému vývoji, Čína a Spojené státy rozvinuly široké společné zájmy v rozmanitých oblastech zahrnujících

⁴⁶ Yu, „Breaking the Cycle?“, 95.

⁴⁷ Pei-Shan KAO, „A Complex Interdependence: China-U.S. Relations“ in Guo a Guo, *Thirty Years*, 107–108.

⁴⁸ De-Yuan KAO, „The Change and Continuity in the U.S.-China Policy after the Cold War“ in Guo a Guo, *Thirty Years*, 319.

⁴⁹ Zhao a Liu, „A New Era“, 126, 132–133.

regionální stabilitu, mezinárodní mír, ekonomický rozvoj a boj proti terorismu.⁵⁰ Vzájemné sblížení a rozdílný charakter politických systémů v obou zemích i některých zájmů však vyústily ve vznik dalších třecích ploch. Během druhého období prezidenta Bushe se na Čínu začala snášet kritika zejména ze čtyř důvodů. Zaprvé USA začaly být znepokojeny rychlým nárůstem čínského vyzbrojování a vojenských schopností,⁵¹ v jehož důsledku vyvstal problém udržení „americké převahy v klíčových oblastech“.⁵² Zadruhé byl Peking kritizován za svoje regionální integrační snahy, protože Washington vnímal čínský postup jako pokus o vyloučení „Spojených států z nových multilaterálních fór v Asii“. Příkladem může být první Východoasijský summit (*East Asia Summit, EAS*)⁵³ konaný v prosinci 2005 v Kuala Lumpur, kdy zejména v důsledku čínského zamítavého postoje neprošel japonský návrh, aby se USA summitu účastnily alespoň jako pozorovatel.⁵⁴ Zatřetí, ohromný obchodní deficit ve vztahu s Čínou byl v USA všeobecně považován za „důsledek nepoctivých čínských obchodních praktik“ a také za příčinu rostoucí nezaměstnanosti. Nakonec se projevilo i jisté zklamání amerických nadějí vkládaných do osoby prezidenta Hu Jintaa, o němž se doufalo, že v Číně podpoří ještě výraznější politické a ekonomické reformy. Jak se však zdálo, nový prezident se hlubším změnám systému spíše bránil. Tyto kritické výhrady Washingtonu však nevyústily v tvrdší politiku vůči Číně, neboť možnosti amerického unilateralismu byly omezeny několika zásadními zahraničními výzvami a závazky. Zejména šlo o 1) válku proti terorismu; 2) intenzivnější zapojení Číny do mezinárodního systému a z toho často plynoucí podpora tohoto systému; 3) prohloubení čínsko-americké závislosti v oblasti ekonomiky, obchodu a financí; 4) jadernou krizi

⁵⁰ Ibidem, 117.

⁵¹ Data z let 2000 až 2010 ukazují, že oficiálně přiznaný každoroční růst čínského vojenského rozpočtu se v tomto období pohyboval v průměru kolem 12,1 procent, vezmeme-li v úvahu inflaci. Ve stejném období se každoroční čínský ekonomický růst pohyboval kolem 10,2 procent. Největší modernizace proběhla v oblasti podmořských sil, poté v oblasti protivzdušné obrany, námořní síly a vzdušných sil. *Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2011*, Office of the Secretary of Defense, 6. kětna 2011, 41–43, http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2011_cmpr_final.pdf (staženo 14. 4. 2012).

⁵² Michael D. SWAINE, „How is the U.S. responding to China's growing influence and capabilities?“, *CEIP-CRF Conference „U.S. Policy Toward China: Is it Changing?“* (16. listopadu 2005): 2, http://carnegieendowment.org/files/CEIP-CRF_11.16.05%20Swaine.pdf (staženo 10. 4. 2012). Další citace v tomto odstavci pocházejí ze stejného zdroje.

⁵³ Východoasijský summit je fórem, které poskytuje prostor pro široký dialog na téma politických strategických a ekonomických otázek s cílem podpořit stabilitu, mír a ekonomickou prosperitu v oblasti východní Asie. Více na „About the East Asia Summit“, ASEAN, <http://www.asean.org/aadcp/repst/abouteastasiasummit.html> (staženo 14. 4. 2012).

⁵⁴ Jörn DOSCH, „The Fallacy of Multilateralism Rhetoric in China-Southeast Asia Relations – A Neo-Realist Perspective on Regional Order-Building“, *UNISCI Discussion Papers* 24 (říjen 2010): 149, <http://search.proquest.com> (staženo 22. 4. 2012).

v Severní Koreji; a 5) absenci jasných důkazů, že je Peking rozhodnut „vytlačit“ USA z Asie či napadnout Taiwan.⁵⁵

Mají-li být zhodnoceny Bushovy zahraničněpolitické iniciativy jako celek, lze říci, že sblížení s Čínou a upevnění vzájemných vztahů bylo jedním z jeho hlavních úspěchů. Dle názoru prezidenta Bushe a jeho ministryně zahraničí Condoleezy Riceové „americko-čínské vztahy dosáhly“ za jejich vlády „bezprecedentního pokroku a stability“.⁵⁶ S Bushem a Riceovou se dá do značné míry souhlasit.

2.3 Skupina dvou

Počáteční přístup Obamovy administrativy k Pekingmu byl výrazně odlišný od počátků Bushovy administrativy. Již ve schvalovacím slyšení před senátním výborem pro zahraniční vztahy nově zvolená ministryně zahraničí Hillary R. Clintonová předeslala dne 13. ledna 2009 nový kurz, přičemž se zásadně vymezila vůči Bushově dosavadní politice. Naznačila, že Bushova zahraniční politika byla do velké míry založena na „rigidní ideologii“ a příliš se opírala o ozbrojené síly a silové řešení krizí, což chce Obamova administrativa změnit.⁵⁷ Nová politika by měla být založena na „manželském svazku principů a pragmatismu“ a na „inteligentní síle“ (*smart power*), díky níž bude možné uplatnit nejvhodnější mechanismus – diplomatický, ekonomický, politický, vojenský, právní či kulturní – či kombinaci mechanismů v závislosti na situaci. Základním kamenem zahraniční politiky se měla stát diplomacie jakožto „inteligentní přístup“, vojenská síla měla být použita až v krajním případě. Clintonová také signalizovala posun k multilateralismu, když sdělila, že mluvit o zapojení nově vznikajících mocností do světového systému nestačí, ale že je třeba podniknout příslušná opatření. Dále uznala, že Čína je „nesmírně důležitým prvkem v měnícím se globálním prostředí“ a vyzvala k prohloubení a utužení vzájemných vazeb a k podpoře „pozitivního“ a „spolupracujícího“ vztahu.⁵⁸

Ve stejný den se ve *Financial Times* objevil článek Zbigniewa Brzezinského, bývalého poradce pro národní bezpečnost Jimmyho Cartera, jenž nabádal k vytvoření neformální skupiny dvou – G2, která by pomocí pravidelných setkání a důkladné diskuze nejvyšších čínských a amerických lídrů hledala řešení nejen pro problémy

⁵⁵ Swaine, „How is the U.S. responding“, 2–3.

⁵⁶ Zhao a Liu, „A New Era“, 129.

⁵⁷ Hillary R. CLINTONOVÁ, Statement before the Senate Foreign Relations Committee, Washington, DC, 13. ledna 2009, <http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/01/115196.htm> (staženo 17. 4. 2012). Další citace v tomto odstavci pocházejí ze stejného zdroje.

⁵⁸ Ibidem.

v bilaterálních vztazích, ale i pro problémy světové. Navrhl, aby se čínský důraz na „harmonii“ stal základem pro vzájemná setkávání, protože v době, kdy se hrozba „střetu civilizací“ stává čím dál pravděpodobnější, je potřeba podporovat „skutečné smíření civilizací“.⁵⁹ Tento přístup by měli uvítat vedoucí politici obou zemí, neboť Hu Jintao je původcem myšlenky „harmonického světa“ (*harmonious world*) a nově zvolený prezident Barack Obama je „ve svém srdci usmiřovatelem“. Brzezinsky tak uznal důležitost Číny jako světového hráče a jako partnera Spojených států. Dále zdůraznil „komplexní vzájemnou závislost“ obou zemí a Čínu označil za revizionistický stát, který „touží po důležitých změnách v mezinárodním systému, ale usiluje o ně trpělivým, opatrným a mírumilovným způsobem“. Projekt G2 se však nikdy nestal oficiální politikou Washingtonu, i když je americko-čínský vztah někdy považován za nejdůležitější bilaterální vztah na světě.⁶⁰

Čínská reakce na koncept G2 se dá shrnout tak, že čínští lídři vítají užší spolupráci s USA a považují ji za velmi důležitou, ale nemyslí si, že by dva státy mohly samy řídit světové záležitosti, zvláště když Čínu považují za dosud se rozvíjející zemi. Wu Jianmin, bývalý čínský velvyslanec ve Francii, prohlásil, že koncept G2 je jen obdobou projektů jako G7 či G20 a jeho hlavním cílem je posílit americko-čínskou spolupráci. Tato spolupráce však nepovede ke vzniku „bipolárního světa ovládaného [Spojenými státy] a Čínou“, ani k ustavení „společné správy světa“. Cílem Pekingu je „spolupráce, ne hegemonie“.⁶¹ Čínský premiér Wen Jiabao se vyjádřil, že je „nemožné, aby několik zemí či skupina velkých mocností řešila všechny globální problémy“, neboť „přání lidí“ reprezentuje „multipolarizace“ a „multilateralismus“, které rovněž představují širší trend světového vývoje.⁶² Během Obamovy listopadové návštěvy roku 2009 v Pekingu pak premiér Wen koncept G2 odmítl s tím, že čínské vedení musí v této otázce zůstat „střízlivé“, zdůraznil však důležitost americko-čínské spolupráce.⁶³

⁵⁹ Zbigniew BRZEZINSKI, „The Group of Two that could change the world“, *Financial Times* (13. ledna 2009), <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/d99369b8-e178-11dd-afa0-0000779fd2ac.html#axzz1sz2bFmmS> (staženo 17. 4. 2009). Další citace v tomto odstavci pocházejí ze stejného zdroje.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Jianmin WU citován v „G2, not a Sino-US pact to rule the world“, Zhang MING'AI, trans., *China.org.cn*, 5. května 2009, http://www.china.org.cn/international/2009-05/05/content_17725535.htm (staženo 17. 4. 2012).

⁶² Jiabao WEN citován v „Chinese premier rejects allegation of China, U.S. monopolizing world affairs in future“, Embassy of the People's Republic of China in the United States of America, 21. května 2009, <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/t563619.htm> (staženo 17. 4. 2012).

⁶³ Jiabao WEN citován v „Wen: China disagrees to so-called G2, calling for effort to fight protectionism“, *People's Daily Online* (18. listopadu 2009), <http://english.peopledaily.com.cn/90001/90776/90883/6817072.html> (staženo 14. 4. 2012).

2.4 Strategické ujištění

Obama do Bílého domu nastoupil se vstřícnou čínskou agendou, která se snažila zdůrazňovat společné zájmy a méně se zaměřovat na společné neshody. Podtrhl důležitost spolupráce s Pekingem, když prohlásil, že „[v]ztah mezi Spojenými státy a Čínou bude utvářet 21. století“, a vyjádřil naději, že se oba státy stanou partnery nejen „z nutnosti“, ale také z důvodu oboustranně výhodných příležitostí.⁶⁴ Otázka lidských práv se tudíž v bilaterálních vztazích stala marginální. Obama se navíc odmítl setkat s dalajlámou, který během října 2009 navštívil Washington, což se stalo poprvé od roku 1991. Uvítal oteplení čínsko-taiwanských vztahů a uplatňoval obecně smířlivou rétoriku v záležitosti Taiwanu a ekonomických bilaterálních vztahů, byť v některých případech byla zvýšena cla na dovoz čínských výrobků. Washington byl také nadále znepokojen urychleným čínským vyzbrojováním zejména poté, co bylo americké průzkumné plavidlo (*USNS Impeccable*) v březnu 2009 obklíčeno čínskými loděmi a nařčeno z vniknutí do čínské exkluzivní ekonomické zóny (EEZ).⁶⁵

Zahraniční politika a její priority, k jejichž naplnění je nutná čínská spolupráce, se také pozměnily. Clintonová během své první návštěvy v Číně v únoru 2009 definovala tři klíčové oblasti: světová ekonomická krize, čistá energie a změna klimatu a široká oblast bezpečnostních otázek.⁶⁶ Již od počátku Obamova administrativa zdůrazňovala „návrat“ USA do asijsko-pacifického regionu a do regionu jihovýchodní Asie a hlubší a rozmanitější americké angažmá v této oblasti. Snaha o větší přítomnost v oblasti byla demonstrována tím, že jak ministryně zahraničí, tak prezident podnikli svou vůbec první zahraniční cestu právě do Asie. Clintonová „návrat“ zdůraznila během červencové návštěvy Thajska, když 21. července 2009 na tiskové konferenci oznámila, že „Spojené státy jsou zpět“ a že plně „ctí [své] vztahy v jihovýchodní Asii“.⁶⁷ Následující den podepsala pro organizaci ASEAN významný dokument – Smlouvu

⁶⁴ Barack OBAMA, Remarks by the President at the U.S./China Strategic and Economic Dialogue, Washington, DC, 27. července 2009, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-uschina-strategic-and-economic-dialogue> (staženo 17. 4. 2009).

⁶⁵ Podle Washingtonu byla 8. května 2009 americká loď *USNS Impeccable* obklíčena pěti čínskými plavidly, když se plavila v mezinárodních vodách. Peking naopak americké plavidlo obvinil ze špionáže v čínské EEZ. Incident s *USNS Impeccable* se odehrál 75 mil jižně od ostrova Hainan, tedy se skutečně odehrál v čínské EEZ. Podle UNCLOS, Úmluvy Organizace spojených národů o mořském právu, totiž EEZ sahá do vzdálenosti 200 mořských mil (321 kilometrů) od pobřeží. Bo ZHIYUE, „Obama's China Policy“ in Rosenbaum, *U.S.-China Relations*, 251–272.

⁶⁶ Hillary CLINTONOVÁ, *Toward a Deeper and Broader Relationship with China*, Remarks with Chinese Foreign Minister Yang Jiechi, 21. února 2009, <http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/02/119432.htm> (staženo 17. 4. 2012).

o přátelství a spolupráci v jihovýchodní Asii.⁶⁸ Podpis této smlouvy byl známkou nově obnoveného zájmu USA o organizaci APEC a snahy o hlubší spolupráci se státy jihovýchodní Asie.

Nový koncept americko-čínských vztahů byl v září 2009 představen náměstkem ministryně zahraničí Jamesem B. Steinbergem. Zdůraznil potřebu spolupráce s Pekingem při řešení světových problémů, jež je daná rostoucím vlivem a schopnostmi Číny. Připomněl často se v historii opakující jev, kdy se nově vznikající mocnosti rozhodly „narušit starý řád a postavit se proti existující mocenské struktuře“. ⁶⁹ Dodal, že někteří historici předpokládají stejný osud vztahu USA a Číny, a navázal na bezpečnostní dilema a hrozbu konfliktu, které jsou spojené se snahou státu o zajištění vlastní bezpečnosti. Po tomto úvodu došel k závěru, že cílem USA musí být ochrana národních zájmů, ale také přizpůsobení se růstu Číny i dalších vznikajících mocností – právě to je „jedna z klíčových strategických výzev naší doby“ a „klíčem k jejímu řešení je...strategické ujištění“. USA a jejich spojenci musí Čínu ujistit, že jsou připraveni ji přijmout jakožto „prosperující a úspěšnou mocnost“, na druhou stranu však Čína musí všechny ujistit, že „její rozvoj a rostoucí světová role nebudou na úkor bezpečnosti a blahobytu ostatních. A strategické ujištění musí najít cestu, jak zdůraznit a posílit oblasti společných zájmů a zároveň okamžitě řešit zdroje nedůvěry...“ Steinberg poté prohlásil, že ujištění lze dosáhnout trvalým dialogem, podporou transparentnosti vzájemných vztahů, ale zejména snahou reagovat na obavy druhé strany a rozptýlit je. Strategické ujištění však není konceptem pouze pro americko-čínské bilaterální vztahy, ale i američtí partneři musí být Čínou ujištěni. Aby se tak stalo, je nutné, aby USA upevnily vztahy se svými spojenci a podnikly kroky k posílení regionálních a mezinárodních institucí, které „formují kontext, v němž se čínský rozvoj odehrává, tak aby byla změna spíše konstruktivní než destabilizující“. Cílem této koncepce je překonat rivalitu v duchu hry s nulovým součtem a dosáhnout řešení, která budou

⁶⁷ Hillary CLINTONOVÁ, Remarks with Thai Deputy Prime Minister Korbsak Sabhavas, Bangkok, Thajsko, 21. července 2009, <http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/july/126271.htm> (staženo 17. 4. 2012).

⁶⁸ Smlouva o přátelství a spolupráci v jihovýchodní Asii (*Treaty on Amity and Cooperation in Southeast Asia*) byla podepsána roku 1976 na Bali a „zahrnuje univerzální principy mírumilovného soužití a přátelské spolupráce mezi státy jihovýchodní Asie.“ Více na „Text of the Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia and Related Information“, *ASEAN Knowledge Kit*, březen 2005, <http://www.aseansec.org/TAC-KnowledgeKit.pdf>, (staženo 17. 4. 2012).

⁶⁹ James B. STEINBERG, „China's Arrival: The Long March to Global Power“, *Center for a New American Security*, 24. září 2009, <http://www.cnas.org/files/multimedia/documents/Deputy%20Secretary%20James%20Steinberg's%20Sep>

výhodná pro všechny. Stejně jako Zoellick i Steinberg vyjmenoval oblasti, kde americko-čínská spolupráce přináší výsledky (finanční krize, změna klimatu, Severní Korea) a oblasti, kde mezi oběma stranami panuje napětí a nedůvěra (transparentnost vojenských aktivit a zbrojení, soutěžení o energetické zdroje, ekonomické vztahy).⁷⁰

Steinberg tak v podstatě navázal na politiku předchozích administrativ, neboť znovu zopakoval nutnost americko-čínské spolupráce. Zároveň však představil nový aspekt zahraniční politiky Washingtonu, když zdůraznil potřebu řešit růst Číny, ale i ostatních vznikajících mocností, v globálním kontextu, a to posílením role multilaterálních organizací a spolupráce s americkými spojenci.

Koncept strategického ujištění šel ruku v ruce se zintenzivněním americko-čínské dialogu mezi nejvyššími zástupci ekonomiky a mezinárodních vztahů, velice důležitý byl např. vznik Americko-čínské strategické a ekonomické dialogu. Byly obnoveny vojenské konzultace, výměna informací a spolupráce po dočasném přerušení v roce 2008, když USA ohlásily velký prodej zbraní na Taiwan. Také byly ustaveny pravidelné konzultace mezi oběma prezidenty na mezinárodních konferencích a jednáních a naplánovány americko-čínské summity v obou zemích.⁷¹

Na druhou stranu byla patrná nová snaha Washingtonu co nejvíce se zapojit do regionálního dění, zejména ve spolupráci s organizací ASEAN. Důkazem toho byl i projev prezidenta Obamy ze 13. listopadu 2009, v němž USA označil za „tichomořský národ“. Dále oznámil, že v Asii „Spojené státy posílí [svá] spojenectví, vybudují nová partnerství a [budou] součástí multilaterálních snah a regionálních institucí, které podporují regionální bezpečnost a prosperitu“.⁷² Dalším krokem v tomto směru byla podpora G20 a také pravděpodobně do velké míry pouze rétorická podpora Indie v jejím úsilí o získání stálého křesla v RB OSN, neboť reforma OSN by mohla narušit americkou pozici v rámci RB. Tento nový multilaterální přístup je založen na předpokladu, že

tember%2024,%202009%20Keynote%20Address%20Transcript.pdf (staženo 17. 4. 2012). Další citace v tomto odstavci pocházejí ze stejného zdroje.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Robert SUTTER, „The Obama Administration and China: Positive but Fragile Equilibrium“, *Asian Perspective* 33, č. 3 (2009): 83, <http://www.asianperspective.org/articles/v33n3-c.pdf> (staženo 17. 4. 2012).

⁷² Barack OBAMA, Remarks by President Barack Obama and Prime Minister Yukio Hatoyama of Japan in Joint Press Conference, Tokio, Japonsko, 13. listopadu 2009, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-and-prime-minister-yukio-hatoyama-japan-joint-press> (staženo 17. 4. 2012).

Peking reaguje na americkou politiku pozitivněji a podpoří ji spíše, když za USA stojí i další státy, zejména ty rozvojové, za jejichž vůdčího představitele se Čína považuje.⁷³

Od roku 2010 však lze v americké politice pozorovat jisté změny. Se světovou krizí a vlastním ekonomickým růstem se totiž zvýšila čínská sebedůvěra a důvěra ve vlastní ekonomický systém. Někteří experti tvrdí, že určité oslabení čínské spolupráce s USA bylo rovněž výsledkem domácích politických tlaků na přitvrzení pozice vůči Washingtonu. Pekingu nezbylo než vyhovět těmto názorům, aby byla zachována bezproblémová vláda KS a aby nedošlo k destabilizaci domácí situace. Tvrdší linie v postoji Pekingu se projevila, když Čína s některými sousedními státy jednala o ustavení *renmibi* (yuanu) jako rezervní měny a když na státy jako Severní Korea a Írán nevyvíjela podle Washingtonu dostatečný tlak, jelikož nechtěla přijít o dodávky důležitých surovin a energetických zdrojů. Během konference o změně klimatu v Kodani nepostupovala po boku USA, ale jednala o dohodě společně s několika dalšími rozvojovými zeměmi. Významná je také nová čínská agresivnější politika projevující se zejména v Jihočínském moři. USA si začaly uvědomovat, že dosavadní vstřícná politika vůči Číně nepřinesla kýžené výsledky a naopak podnítila vzrůstající čínskou asertivitu. Washington tedy opět začal Peking kritizovat zejména za stav lidských práv v Číně, za manipulaci s měnou a za porušování autorských práv. V únoru 2010 USA ohlásily opožděné dodávky zbraní na Taiwan (dodávky byly pravděpodobně opožděny, aby se zabránilo sporům před Obamovou návštěvou ČLR v listopadu 2009) a Čína reagovala pozastavením americko-čínských vojenských konzultací a varovala, že omezí svou spolupráci s USA při řešení důležitých mezinárodních otázek. Další čínská varování ohledně možnosti zhoršení bilaterálních vztahů přišla ještě ten samej měsíc, když byla ohlášena Obamova schůzka s dalajlámou. Peking se však i nadále snažil a snaží zamezit vážnému konfliktu s Washingtonem, zejména kvůli značné závislosti Číny na ekonomice USA i na mezinárodním systému, kvůli hladkému průběhu předání moci nové generaci vůdců v roce 2012 a kvůli absenci silných spojenců, kteří by stáli na straně Číny proti USA v případné konfrontaci.⁷⁴

Po roce 2010 rovněž posílil prvek amerického „návratu“ do asijsko-pacifického regionu a snaha upevnit zde svou přítomnost po desetiletí války proti terorismu. Výrazným projevem tohoto úmyslu byla Obamova cesta po Asii v listopadu 2011. Jejím

⁷³ James KITFIELD, „President Obama's Overseas Trips Highlight an Accelerating Shift in Global Power“, *National Journal* (18. listopadu 2010), <http://search.proquest.com> (staženo 17. 4. 2012).

⁷⁴ Sutter, „China, the United States and a ‚Power Shift‘“, 12–16.

cílem bylo posílit americké aliance a partnerství, ale také vztahy s nově vznikajícími mocnostmi regionu, a více se angažovat v asijsko-pacifické oblasti a podílet se na tvorbě její regionální mocenské struktury. Prezident se setkal s představiteli států zastoupených v organizacích APEC a ASEAN a byl prvním americkým prezidentem, jenž se účastnil Východoasijského summitu a jenž se setkal s barskou disidentkou Aun Schan Su Ťij. Jednal rovněž o hlavních rysech transpacifického partnerství (*Trans-Pacific Partnership, TPP*), multilaterální dohody o volném obchodu, jejímž účelem je větší liberalizace ekonomik v asijsko-pacifickém regionu, s cílem, že dohoda bude uzavřena následující rok.⁷⁵ Dále dojednal vznik nové americké vojenské základny v Darwinu, jež by pomohla zvýšit americkou přítomnost v jižním Pacifiku.⁷⁶ Zde také Obama prohlásil: „Zatímco ukončujeme dnešní války, pověřil jsem svůj tým pro národní bezpečnost, aby učinil naši přítomnost...v tichomořské Asii nejvyšší prioritou. Výsledkem bude, že snížení amerických výdajů na obranu nebude – opakuji, nebude na úkor tichomořské Asie...Spojené státy jsou tichomořská mocnost a my jsme zde proto, abychom tu zůstali.“⁷⁷ Zvýšená účast USA v regionu však nemá být na úkor Číny, jak později řekl Ben Rhodes, zástupce poradce pro národní bezpečnost pro strategickou komunikaci.⁷⁸ Čína však americkou zvýšenou účast v Asii hodnotí negativně.

I když v americko-čínských vztazích v posledních deseti letech panovaly neshody, vzájemná spolupráce se v mnoha případech prohloubila, a to zejména kvůli rychlému růstu Číny a kvůli oslabení amerického unilateralismu. Během Bushova prezidentství začalo být jasné, že se Čína stává silnějším a důležitějším světovým hráčem a že globalizace a ekonomická interakce vedou k větší závislosti obou zemí. Tento vývoj také zapříčinil americkou potřebu čím dál intenzivnější spolupráce s Čínou v různých zahraničně-politických otázkách. S nárůstem počtu krizí a výzev se USA „do

⁷⁵ Více na „Outlines of the Trans-Pacific Partnership Agreement“, Office of the United States Trade Representative, <http://www.ustr.gov/about-us/press-office/fact-sheets/2011/november/outlines-trans-pacific-partnership-agreement> (staženo 16. 4. 2012).

⁷⁶ Na tuto základnu se již 4. dubna 2012 přesunula část (kolem 180) vojáků námořní pěchoty. Celkem zde má být umístěno 2500 vojáků. Matt SIEGEL, „As Part of Pact, U.S. Marines Arrive in Australia, in China's Strategic Backyard“, *New York Times* (4. dubna 2012), <http://www.nytimes.com/2012/04/05/world/asia/us-marines-arrive-darwin-australia.html> (staženo 16. 4. 2012).

⁷⁷ Barack OBAMA, Remarks by President Obama to the Australian Parliament, Canberra, Austrálie, 17. listopadu 2011, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament> (staženo 17. 4. 2012).

⁷⁸ Ben RHODES, Deputy National Security Advisor for Strategic Communications Ben Rhodes Holds a News Briefing at the foreign Press Center on President Obama's Recent Trip to Asia, 23. listopadu 2011, <http://search.proquest.com> (staženo 17. 4. 2012).

určité míry staly slabšími“, i když pořád zůstaly nejsilnější světovou velmocí. Také se ukázalo, že otázky národní bezpečnosti, lidských práv a v některých případech i statusu Taiwanu mohly být přehlíženy či ignorovány v situacích, kdy Bushova vláda potřebovala v jednání s Pekingem prosadit své primární zájmy, zejména ekonomické.⁷⁹

Obamova administrativa pokračovala v utužování spojenečství a spolupráce s Čínou. Avšak v jejím přístupu, kdy zdůrazňovala nutnost spolupráce jak v bilaterálních, tak v mnoha mezinárodních otázkách, byl patrný větší respekt a uznání pro Čínu jako světově důležitého hráče a partnera. Evidentní je také rozšíření priorit ve vzájemné spolupráci. Kromě boje proti terorismu a proliferaci zbraní hromadného ničení je důležitá také kooperace v otázkách ekonomické krize, změně klimatu a energetiky. Vzájemná nedůvěra a nejistota na obou stranách ale přetrvává. Obama se tedy rozhodl sledovat i další linii zahraniční politiky a usilovat o „návrat“ do tichomořské Asie, jenž je charakteristický zapojením USA do zdejších regionálních, ale i mezinárodních organizací, utužením stávajících aliancí a partnerství, ale také upevněním vztahů s nastupujícími mocnostmi a navázáním vztahů s dalšími aktéry, jakým je například uzavřený barmský režim. Základy této snahy položil však již prezident Bush, který v regionu vybudoval a posílil mnohá partnerství, zejména s Indií a Japonskem. Bushovi je však vyčítáno, že jeho politika v regionu byla příliš omezená, neboť se soustředila ve velké míře na vojenské aliance a boj proti terorismu. Obamova administrativa se rozhodla svou politiku v regionu rozšířit i o další aspekty, hlavně spojené s ekonomickými zájmy, a učinit tak americkou přítomnost komplexnější. Tento postup má za úkol vyvažovat růst Číny, ujistit americké spojence v oblasti a prohloubit zejména ekonomickou a bezpečnostní politiku USA vůči Asii.

3 Čínská politika

Současná čínská politika je velmi ovlivněna tradicí konfucianismu a dlouhou a slavnou historií čínské civilizace a Říše středu, jejíž úpadek byl potvrzen a ještě více umocněn první opiovou válkou v roce 1839. Porážka v této válce měla za následek ekonomický rozklad země a její exploataci západními mocnostmi. Strmý růst Číny v současnosti se dá označit za důkaz toho, že se po 150 letech vrací a hodlá opět zaujmout svou tradiční pozici velmoci. Otázkou je, zda tento „návrat“ proběhne poklidnou cestou, či vyústí ve střet s USA o světové prvenství a ve snahu svrhnout

⁷⁹ Kao, „The Change and Continuity“, 322, 325.

současný mezinárodní systém. V této kapitole budou krátce nastíněny hlavní zásady konfucianismu, neboť tato filosofie/myšlenkový směr se zřetelně odráží ve tvorbě čínské zahraniční i domácí politiky. Dále budou představeny tři prvky – *shi*, identita a strategie – kolem nichž je soustředěna vnitrostátní debata o zahraniční politice. V následujících podkapitolách pak budou podrobněji rozebrány zahraničněpolitické koncepty multipolarity, pokojného (mírového) vzestupu (*heping jueqi*) a pokojného rozvoje (*heping fazhan*) a harmonického světa (*hexie shijie*), které tvoří základní stavební kameny současné čínské zahraniční politiky. Cílem je na základě těchto čínských zahraničněpolitických konceptů a zásad dokázat, že růst Číny nemusí pro USA nutně znamenat přímou bezpečnostní a mocenskou hrozbu.

3.1 Konfucianismus

Konfucianismus vznikl na přelomu 6. a 5. století př. n. l. a dá se označit za ateistické náboženství či filosofický systém, který zdůrazňuje řád, mravní sílu, altruismus, lidskost, toleranci a spravedlnost. Tato filosofie se soustředí na morální chování jedince a na správné jednání v jednotlivých společenských vztazích z hlediska celé společnosti, nikoli na jednotlivce jako takového a jeho osobní pohnutky, jako je tomu v případě většiny západních filosofii a náboženství.⁸⁰ Konfucianismus je navíc velice tolerantní k ostatním náboženstvím a filosofiím.⁸¹

Pokud se západní kultura dá označit za kulturu trestu, tak východní je kulturou studu. Konfucius tvrdil, že ve státě ovládaném zákony se lidé budou snažit vyhnout se trestu, ale budou postrádat pocit studu. Pokud však panovník založí svou vládu na základě ctnosti, lidé nejen že „objeví“ pocit studu, ale stanou se díky tomu dobrými. Západní politické teorie jsou založeny na správném jednání a na špatném jednání, po kterém následuje trest, tradiční čínské teorie naopak na morálních zásadách, jejichž porušení dotyčného člověka zostudí. Toto učení mělo enormní vliv jak na společenské vztahy, tak na způsob vlády a vedení státu, protože mravnost sloužila jako „nástroj pro udržení společenského pořádku“.⁸²

Čínská autoritářská centralizovaná vláda byla velmi ovlivněna Konfuciovým učením a strukturálně je do jisté míry podobná skladbě čínské rodiny.⁸³ Čínská vláda

⁸⁰ Womack, „China Among Unequals“, 214–216.

⁸¹ Více o konfuciánství a Konfuciovi např. viz. Jaromír VOCHALA, *Konfucius v zrcadle Sebraných výroků* (Praha: Academia, 2009).

⁸² Sheng-Wei WANG, *China's Ascendancy: Opportunity or Threat?* (Washington: International Publishing House for China's Culture, 2007), 6–7.

⁸³ *Ibidem*, 12.

byla obecně benevolentní k odlišnostem, což vedlo k velké toleranci vůči jiným národnostem, přestože Číňané považovali sami sebe za morálně a kulturně nadřazené. Císaři obvykle před přímou vládou nad cizími územími a obyvateli dávali přednost tomu, když jim vládci okolních států prokazovali úctu a byli tak *de facto* jejich vazaly.⁸⁴

3.2 *Shi, identita a strategie*

Shi, identita a strategie jsou klíčovými koncepty, které jsou zdrojem inspirace při tvorbě zahraniční politiky. Tyto tři prvky by měly vždy být jasně definovány před tím, než je učiněno rozhodnutí o budoucím postupu. *Shi* zahrnuje dva elementy, a to „charakteristický rys naší doby“ a *guoji geju*, což přibližně znamená „uspořádání mezinárodní moci“. *Shi* tedy poskytuje jakýsi „celkový rámec“, v němž mají být činěna jednotlivá rozhodnutí. Jako příklad lze uvést čínské otevření se světu v roce 1979, kdy se změnilo celkové vnímání obrazu světa z války a revoluce na rozvoj a mírové soužití. Druhý koncept identity je pro aktéra také důležitý, protože identifikovat své zájmy a priority může aktér až poté, co si ujasní svou identitu. Identita je v čínském chápání tvořena v závislosti na vztazích s dalšími aktéry, tudíž jeden aktér v sobě zahrnuje několik identit, které se mění společně s vývojem vzájemných vztahů. Pokud jsou *shi* a identita jasně definovány, diplomatická strategie následně určí, jak dosáhnout národních zájmů a priorit.⁸⁵

3.3 *Multipolarita*

Termín „multipolarita“ byl poprvé veřejně Číňany použit v roce 1986, když Huan Xiang, národní poradce pro bezpečnost Denga Xiaopinga, prohlásil, že pozice USA a Sovětského svazu jsou oslabené a svět se tudíž vyvíjí k multipolaritě. Prvním krokem bylo ustavení Číny jako jednoho z pólů strategického trojúhelníku mezi Pekingem, Washingtonem a Moskvou. Dalším krokem měl být růst a následné ustavení Japonska a západní Evropy jako dalších dvou pólů.⁸⁶

Koncept multipolarity tedy původně vznikl jako protiklad studenoválečné bipolarity, ale po rozpadu Sovětského svazu byl nově konfrontován s americkou unipolaritou a používán jako nástroj její kritiky i jako její alternativa. Cílem multipolarity není zpochybnit relativní sílu a schopnosti USA, ale poukázat na to, že disponování

⁸⁴ Womack, „China Among Unequals“, 330.

⁸⁵ Liqun ZHU, „China's Foreign Policy Debates“, *Chaillot Papers* (září 2010): 17–20, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp121-China_s_Foreign_Policy_Debates.pdf (staženo 20. 4. 2012).

touto silou nezakládá právo USA ovládat ostatní státy. Těmto státům má být umožněno prosazovat vlastní vliv na mezinárodní scéně. Esencí multipolarity je existence několika mocenských center (obvykle se mluví o pěti: USA, Evropa, Japonsko, Rusko a Čína, ale počet není jasně daný), jež významně ovlivňují regionální i světové dění. USA zůstávají světovou velmocí, ale jsou nuceny spolupracovat a konzultovat své kroky i s ostatními mocnostmi, neboť v dlouhodobém měřítku nebudou schopny svou vůli prosazovat unipolárně silou. Multipolarita tedy představuje situaci, v níž žádný aktér nemůže úspěšně dominovat světu, a tudíž je nutná mezinárodní spolupráce.⁸⁷

3.4 Pokojný vzestup/pokojný rozvoj

Na počátku devadesátých let Deng Xiaoping formuloval zásady čínské diplomacie v konceptu „držení se při zemi“ nebo, jinými slovy, „skrývání svých schopností a čekání na svůj čas“ (*taoguang yanghui*). Tento postoj však často vyústil v kritiku čínské nezodpovědnosti a netransparentnosti a nedokázal pro Čínu vytvořit „mírumilovnou mezinárodní image“. Naopak z důvodu čínské netransparentnosti a snahy skrývat své schopnosti často nahrával do karet zastáncům teorie o hrozbě Číny.⁸⁸ Formulování konceptu pokojného vzestupu tedy v mnoha ohledech slouží jako odpověď na otázky ohledně závažnosti čínské hrozby. Cílem konceptu je ujistit svět o dobrých úmyslech Pekingu, popřít jeho expanzionistické ambice a vytvořit tak pro čínský růst příznivé mezinárodní prostředí.⁸⁹

Koncept *taoguang yanghui* byl v roce 2003 nahrazen konceptem pokojného vzestupu, jenž byl poprvé uveden v řeči čínského politika a poradce čínského vedení Zhenga Bijiana. Ve své řeči Zheng pronesl: „Jak mohou v dnešním světě asijské země – včetně Číny – následovat cestu, jež neslouží ničím zájmům? Jedinou možností Číny je usilovat o vzestup, a co je důležitější, usilovat o pokojný vzestup. To znamená, že v zájmu našeho vlastního vývoje musíme pracovat na tom, abychom dosáhli mírumilovného mezinárodního prostředí, a zároveň musíme zajistit světový mír prostřednictvím tohoto vývojového procesu.“⁹⁰

⁸⁶ Kai HE, *Institutional Balancing in the Asia Pacific: Economic Interdependence and China's Rise* (New York: Routledge, 2009), 17.

⁸⁷ Womack, „China Among Unequals“, 256–259.

⁸⁸ Zhu, „China's Foreign Policy Debates“, 51.

⁸⁹ Guoguang WU, „The Peaceful Emergence of a Great Power?“, *Social Research* 73, č. 1, (jaro 2006): 320, <http://search.proquest.com> (staženo 20. 4. 2012).

⁹⁰ Bijian ZHENG, „A New Path for China's Peaceful Rise and the Future of Asia“ (2003) in *China's Peaceful Rise: Speeches of Zheng Bijian 1997-2004*, 15, <http://www.brookings.edu/fp/events/20050616bijianlunch.pdf> (staženo 20. 4. 2012).

Nový koncept byl dále podpořen projevem premiéra Wena Jiabaa dne 10. prosince 2003 na Harvardově univerzitě. Wen pokojný vzestup vysvětlil v kontextu čínské historie a pozitivních hodnot čínské společnosti, ale také v kontextu aktuální situace. Uvedl totiž, že čínský „rozvoj je provázen neobvyklým obdobím strategických příležitostí“, které Pekingu utečou, pokud se jich pevně nechopí a nevyužije jich.⁹¹ Nakonec prohlásil, že cílem Číny je dosáhnout vytvoření demokracie, avšak tento proces bude časově náročný, stejně jako byl v případě vývoje americké demokracie.⁹² Prezident Hu Jintao pokojný vzestup poprvé veřejně vyhlásil jako oficiální doktrínu ČLR ještě téhož roku během oslav 110tých narozenin Mao Ce-tunga.

V březnu roku 2004 prezident ze dvou složek konceptu upřednostnil a zdůraznil mír a mírový postup před procesem růstu. Růst Číny byl prezentován jako příležitost pro ostatní státy a ne jako hrozba. Poté premiér Wen vyhlásil pět zásad pokojného vzestupu: 1) Čína má pro svůj rozvoj využít období světového míru a zároveň tento mír chránit pomocí svého rozvoje; 2) Čína má svůj růst zakládat na své vlastní síle a pilné práci; 3) zároveň má být Čína aktivně zapojena do procesu globalizace a do mezinárodních ekonomických procesů, čehož dosáhne pokračováním politiky otevírání se světu; 4) čínský vzestup bude pravděpodobně probíhat po několik generací; a 5) čínský růst nemá představovat hrozbu pro žádnou jinou zemi, nemá žádnému dalšímu národu stát v cestě a ani nemá probíhat na úkor žádného konkrétního státu.⁹³

Koncept pokojného vzestupu však při vytváření příznivého prostředí pro čínský rozvoj zcela neuspěl. Problémem je sám rychlý růst, neboť mnoho lidí zde spatřuje historické paralely zejména s vzestupem předválečného Německa a Japonska.⁹⁴ Zároveň vyvstala otázka, jak udržet mírové mezinárodní vztahy, když budou zásadně ovlivňovány růstem hlavní mocnosti. V dubnu 2004 tedy prezident Hu pozměnil rétoriku a koncept pokojného vzestupu zaměnil za koncept pokojného rozvoje.⁹⁵ Ten byl pak vysvětlen ve dvou „bílých knihách“ vydaných čínskou vládou 12. září 2005 a 6. září 2011, nazvaných *China's Peaceful Development Road* a *China's Peaceful Development*.

⁹¹ Jiabao WEN, „Turning Your Eyes to China“, Remarks of Chinese Premier Wen Jiabao, Harvardská univerzita, 10. prosince 2003, <http://www.news.harvard.edu/gazette/2003/12.11/10-wenspeech.html> (staženo 20. 4. 2012).

⁹² Ibidem.

⁹³ Dominik MIERZEJEWSKI, „From Pragmatism to Morality: The Changing Rhetoric of the Chinese Foreign Policy in the Transitional Period“ in Guo a Guo, *Thirty Years*, 181.

⁹⁴ Ibidem, 183

⁹⁵ Wu, „The Peaceful Emergence“, 324.

Pokojný rozvoj je dle čínské vlády volba, která je dána historickou nutností, protože v sobě obsahuje a prosazuje čínské historické a kulturní tradice, jako jsou mírumilovnost, harmonie, „jednota bez uniformity“, respekt pro jiné kultury, smysl pro společenskou zodpovědnost a silné kolektivní vědomí. Je to také volba předurčená domácími podmínkami, neboť ČLR je rozvojovou zemí, jež disponuje obrovským počtem obyvatel, avšak trpí nedostatkem přírodních zdrojů. Koncept pokojného rozvoje tedy v zásadě prosazuje čínský rozvoj prostřednictvím zachování světového míru, který má také pomoci udržovat díky svému rozvoji. Svého růstu má Čína dosáhnout vlastními snahami a pomocí inovací a reforem. Zároveň však má využívat znalostí a zkušeností jiných států a otevřít se světu. Čína by měla usilovat o „vzájemné výhody a společný rozvoj s ostatními zeměmi v souladu s trendem ekonomické globalizace“ a také by měla ve spolupráci s ostatními státy „vybudovat harmonický svět trvalého míru a společné prosperity“.⁹⁶

3.5 Harmonický svět

Koncept harmonického světa, jehož domácím alter egem je politika harmonické společnosti (*hexie shehui*), dále upřesnil současnou čínskou zahraničněpolitickou strategii a také znamenal posun od politiky pokojného vzrůstu/rozvoje a změnu ve vnímání globální pozice Číny z pohledu čínských vůdců. Idea harmonického světa totiž představuje sebevědomější Čínu, která je připravena v mezinárodních vztazích zaujmout zodpovědnější pozici, ovšem za předpokladu spolupráce s ostatními zeměmi. Jelikož mezinárodní pozice Pekingu posiluje společně s růstem čínské ekonomiky, předchozí politika držení se při zemi se stala neudržitelnou a z pohledu světa také nevídanou. Politika harmonického světa/společnosti tudíž Číně umožňuje hrát aktivnější roli na mezinárodní scéně, a tak „utvářet svůj vlastní osud“.⁹⁷ Nový koncept má však také za úkol podpořit legitimitu čínské KS, která se potýká s politickými a sociálními problémy a korupcí kádrů, tak, že se odklání od předchozího důrazu převážně na ekonomický růst, jenž zapříčinil velké sociální rozdíly, a hledá udržitelnější způsob rozvoje.⁹⁸

Politika harmonického světa byla poprvé oficiálně představena v proslovu prezidenta Hua k Valnému shromáždění během 60. výročí vzniku OSN v roce 2005. Hu

⁹⁶ *China's Peaceful Development Road*, 12. září 2005 a *China's Peaceful Development*, 6. září 2011, „bílé knihy“ čínské vlády, <http://www.china.org.cn/e-white/index.htm> (staženo 20. 4. 2012).

⁹⁷ Yongnian ZHENG a Sow Keat TOK, „Harmonious Society“ and „Harmonious World“: China's Policy Discourse under Hu Jintao“, *Briefing Series* 26 (říjen 2007), <http://nottingham.ac.uk/cpi/documents/briefings/briefing-26-harmonious-society-and-harmonious-world.pdf> (staženo 20. 4. 2012).

vyznačil čtyři podmínky, které jsou nezbytné k ustavení „harmonického světa s trvalým mírem a společnou prosperitou“. První podmínkou je multilateralismus, jenž je nutný pro zajištění kolektivní bezpečnosti. Svět by měl vytvořit mechanismus kolektivní bezpečnosti založený na pravidlech Charty OSN. Světové společenství by se mělo zasadit o mírové řešení mezinárodních konfliktů, oponovat zásahům do vnitřních záležitostí suverénních států, spolupracovat v boji proti terorismu, podporovat odzbrojení a zabránit proliferaci jaderných zbraní a zbraní hromadného ničení. Zadruhé, státy mají „prosazovat vzájemně prospěšnou spolupráci, aby dosáhly společné prosperity“. Díky globalizaci je svět stále propojenější. Globalizace by neměla vést k ještě větší světové polarizaci, ale naopak by z ní měly těžit všechny státy, zejména ty rozvojové. Mezinárodní společenství by mělo zajistit existenci regulovaného obchodního a efektivního a stabilního finančního prostředí, podporovat energetický dialog a ochranu lidských práv, zpřístupnit vzdělání a zdravotní péči a dosáhnout rovnosti žen a mužů a univerzálního a vyváženého rozvoje. Třetí podmínkou je tolerance, která jednotlivým národům umožní společně vybudovat harmonický svět. Všechny kultury přispěly k lidskému rozvoji a žádná tedy není nadřazená ostatním. Kulturní diverzita by tedy neměla vést ke konfliktům, naopak by se měl podporovat mezistátní dialog. Státy by měly respektovat výběr způsobu rozvoje a sociálního systému ostatních zemí v závislosti na jejich národních podmínkách a podporovat demokratizaci mezinárodních vztahů. Čtvrtým bodem je aktivní podpora pro postupnou reformu OSN, aby tak OSN lépe reflektovala rozložení sil současného světa a jeho výzvy a hrozby. Hlavním cílem by měl být zdravý a vyrovnaný rozvoj, větší zastoupení rozvojových zemí v RB OSN a zapojení malých a středně velkých zemí do rozhodovacího procesu RB.⁹⁹

V září roku 2005 bylo dosažení harmonického světa označeno v bílé knize *China's Peaceful Development Road* jako cíl čínské cesty pokojného rozvoje. Po představení konceptu harmonického světa se pole působnosti čínské zahraniční politiky zásadně rozšířilo. Čínská diplomatická aktivita se ve velké míře zaměřila na navazování

⁹⁸ Ibidem.

⁹⁹ Jintao HU, „Build Towards a Harmonious World of Lasting Peace and Common Prosperity“, Speech by H.E. Hu Jintao President of the People's Republic of China at the United Nations Summit, 15. září 2005, New York, <http://www.china-un.org/eng/zt/shnh60/t212915.htm> (staženo 20. 4. 2012).

a upevňování politických a ekonomických styků s rozvojovými zeměmi, zejména v Africe a Jižní Americe.¹⁰⁰

Čínská kultura, historie a tradice se i v současnosti jasně promítají do tvorby zahraničněpolitických konceptů Pekingu. Čínští vůdci prohlašují, že doba válek a revolucí je minulostí. Svět se nyní ubírá cestou míru, rozvoje a vzestupu nových mocností, což povede k prohloubení multilateralismu. Tyto procesy jsou v Číně považovány za hlavní tendence současného světového vývoje a Čína nesmí zaspát a využít mezinárodní atmosféry pro svůj vlastní mírový vývoj. Peking totiž za svou největší současnou výzvu považuje ekonomický rozvoj, k čemuž potřebuje mír a nekonfliktní mezinárodní vztahy. Tato potřeba zároveň vede čínské lídry k prezentaci vzestupu Číny jako mírového a globálně prospěšného procesu, aby se tak zpochybnila teorie čínské hrozby a s ní spojené případné zahraniční obstrukce. Zahraniční politika je tedy do velké míry podřízena cílům domácí politiky ekonomického rozvoje. Dokud bude Peking vnímat mezinárodní prostředí jako mírové a dokud nezajistí dostatečnou životní úroveň svému obyvatelstvu, je velice pravděpodobné, že se nepokusí silou narušit globální systém, z něhož sama Čína čerpá bezpočetné výhody. Nikdo ovšem nedovede předpovědět chování Číny poté, co dosáhne cílové hladiny růstu. Pokud je však situace hodnocena s ohledem na čínskou historii a tradici, dá se usuzovat, že se Čína stane mírumilovnou „morální“ mocností, která ovšem bude kvůli svým špatným zkušenostem z minulosti lépe vyzbrojena, aby se mohla ubránit cizím mocnostem.

Čínský apel na společný mírový rozvoj a multilateralismus se však dá také vysvětlit jako prostředek Pekingu, jímž se zajišťuje proti obklíčení či zatlačování ze strany USA. Čínští vedoucí představitelé americkou zahraniční politiku vnímají jako způsob, kterým se Washington snaží přizpůsobit svět svým plánům a potřebám, a Čína se svým socialistickým zřízením a KS podle nich představuje zásadní překážku v cestě americkým cílům. Teorie harmonického světa a pokojného rozvoje tudíž pomáhají zmírnit obavy okolních států a „zmenšit pravděpodobnost, že by se jiné země spojily za účelem vyvažování“ čínského vzrůstu.¹⁰¹ Tento čínský postup však stále USA fyzicky neohrožuje, přestože pro Čínu vytváří silnější světovou pozici, neboť je primárně

¹⁰⁰ Masayuki MASUDA, „China's Search for a New Foreign Policy Frontier: Concept and Practice of „Harmonious World““ in Iida, *China's Shift*, 57–58.

¹⁰¹ Joseph S. NYE a Jisi WANG, „The Rise of China's Soft Power and its Implications for the United States“ in *Power and Restraint: A Shared Vision for the U.S.-China Relationship*, eds. Richard N. ROSENCRANCE a Guoliang GU et al. (New York: Public Affairs, 2009), 27, 30.

zaměřen na ochranu ČLR a nikoli na oslabení USA. Navíc díky procesu globalizace a ekonomické interakce jsou dnes státy na sobě závislé takovým způsobem, že by agresivní politika ve velké míře poškodila jak oběť agrese, tak agresora. V dnešním světě je tudíž nejprospěšnější diplomacií spolupráce, konzultace a vzájemné přizpůsobování.

USA mají řadu důvodů nebát se Číny. Peking je totiž zaměstnán snahou zajistit pro své občany dostatečně vysokou životní úroveň, s čímž je spojeno zajištění energetických dodávek, a udržet integritu a bezpečnost vlastní země. Kromě toho, jak tvrdí profesor politologie a mezinárodních vztahů G. John Ikenberry, kdyby se chtěla Čína postavit USA, nečelila by jen jedné zemi, ale i celému světovému uspořádání založenému na mezinárodních institucích vytvořených po druhé světové válce. Tento institucionální komplex však spíše generuje podněty, které státy vedou k integraci do západního světového pořádku a ke spolupráci s USA, než k napadení tohoto systému, neboť existence mezinárodních institucí omezuje a reguluje americkou moc, která se tak pro okolní svět stává přijatelnější.¹⁰² Od roku 1979 je v této souvislosti opravdu jasně patrné postupné čínské otevírání a zapojování se do mezinárodního pořádku. Navíc čistě teoreticky, pokud by cílem Pekingu byla agrese proti USA, je nutné si uvědomit, že by pro tento krok neměla Čína dostatečnou kapacitu ani spojence. Evropa, Japonsko, Austrálie, ani žádná další významná země nemají důvod přidat se na čínskou stranu proti Washingtonu, protože „americká unipolární moc neohrožuje jejich bezpečnost“.¹⁰³

4 Strategická pozice USA a Číny v Asii

Tato kapitola se bude zabývat celkovým postavením USA a Číny v Asii. Nejprve vysvětlí dva základní přístupy k hodnocení americké politiky vůči Číně – angažovanosti (*engagement*) a zatlačování (*containment*). Poté bude stručně nastíněn všeobecný vývoj americké a čínské politiky v Asii od počátku tisíciletí, na němž bude následně založen popis současného čínského a amerického postavení v oblasti. Cílem kapitoly je určit, jak se vyvíjelo postavení, pozice a vliv obou aktérů v Asii v letech 2001 až 2011. I tato kapitola přispěje k hledání odpovědi na otázku, zda je Čína skutečně hrozbou pro USA.

¹⁰² G. John IKENBERRY, „The Rise of China: Power, Institutions, and the Western Order“ in *China's Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics*, eds. Robert S. ROSS a Feng ZHU et al. (Ithaca: Cornell University Press, 2008), 91–105.

¹⁰³ Feng ZHU, „China's Rise Will Be Peaceful: How Unipolarity Matters“ v Ross a Zhu, *China's Ascent*, 42.

4.1 Začleňování a zatlačování

Již od doby, kdy se Čína ke konci 70. let otevřela světu a začala provádět ekonomické reformy, lze v USA zaznamenat dva teoretické pohledy, které hodnotí a interpretují úspěšnost americké politiky vůči Číně, a s tím spojené dva politické přístupy. Z pohledu hry s ne-nulovým součtem (*positive-sum perspective*) se mezinárodní aktéři snaží zabránit ozbrojenému konfliktu nebo alespoň minimalizovat možnost jeho vzniku, neboť konflikt není v ničím zájmu. Protože si tuto skutečnost uvědomují, mají pádné důvody k tomu, aby podporovali vzájemné ekonomické vazby, důvěru a transparentnost. Ve hře s nulovým součtem (*zero-sum perspective*) je zisk jedné strany rovný ztrátě strany druhé. Růst síly Číny tedy pro USA představuje jedno z největších nebezpečí na poli ekonomických zájmů a národní bezpečnosti.¹⁰⁴

Hra s ne-nulovým součtem v zásadě odpovídá americké politice začleňování, kdy USA podporují Čínu, aby se zapojila do mezinárodního systému, jenž byl vytvořen primárně Washingtonem po druhé světové válce. Snaží se tím Čínu integrovat či „zaplést“ (*enmesh*) do mezinárodních vztahů a institucí do takové míry, aby Peking z této situace profitoval a neměl důvod chovat se nepřátelsky. Na druhou stranu hra s nulovým součtem se v hlavních rysech shoduje s americkou politikou zatlačování Číny, kdy USA udržují a posilují bilaterální vztahy se svými spojenci v asijsko-pacifickém regionu.¹⁰⁵ Obě tyto linie byly a vždy jsou v americké politice vůči Číně v nějaké formě přítomny. V poslední době je odstrašující americká strategie nazývána spíše jako „zajištění“ (*hedging*) než negativně znějícím termínem „zatlačování“, který je spojený se studenoválečným obdobím. Peking politiku zajištění vnímá jako americké obklíčení (*encirclement*), kdy se USA snaží získat co nejvíce spojenců mezi čínskými sousedy a tím Čínu izolovat a pojistit se proti jejímu případnému nepřátelskému jednání.

Od doby, co se v roce 1979 Čína otevřela světu, se žádná cizí země tolik nezasadila o čínskou ekonomickou a diplomatickou integraci v regionu jako USA.¹⁰⁶ Integraci Číny pomohla jak americká politika začleňování, tak politika zatlačování nebo zajištění. Svou vojenskou přítomností Washington možná trochu paradoxně vedl Peking k tomu, aby se snažil najít způsob, jak USA přesvědčit a ujistit, že růst čínského vlivu

¹⁰⁴ Thomas J. CHRISTENSEN, „Fostering Stability or Creating a Monster? The Rise of China and U.S. Policy toward East Asia“, *International Security* 31, č. 1 (léto 2006): 81, <http://www.princeton.edu/politics/about/file-repository/public/christensen-1.pdf> (staženo 10. 4. 2012).

¹⁰⁵ *Ibidem*, 82.

¹⁰⁶ *Ibidem*, 108.

v Asii, ale i ve světě pro Washington neznamena hrozbu. Důkazem je čínský důraz položený na cestu pokojného růstu a rozvoje, na harmonický svět a také na multilateralismus, čímž zmenšuje prostor pro americko-čínskou rivalitu. Peking se tak snaží Washingtonu neposkytnout důvod, aby se nějakým způsobem pokusil bránit čínské integraci v regionu, protože následkem by bylo narušení vnitřního ekonomického rozvoje Číny. Takový vývoj by ohrozil i čínskou KS, protože „legitimita a populární podpora vlády se neopírá o socialistickou ideologii, ale místo toho o ekonomickou výkonnost“.¹⁰⁷ Cílem Číny je tedy taková zahraniční politika, která by co nejvíce podpořila příznivou vnitřní ekonomickou a společenskou transformaci.

4.2 Vývoj americké a čínské pozice v Asii

Po smrti Denga Xiaopinga v roce 1997 se stal hlavním tvůrcem zahraniční politiky Jiang Zemin, který od roku 1993 zastával prezidentskou funkci, a Peking začal sehrávat mnohem aktivnější zahraniční roli. Čína se snažila navázat strategická partnerství s okolními zeměmi a zároveň ostře kritizovala americkou hegemonistickou politiku. Ovšem obecná nelibost k protiamerickému postupu mezi asijskými zeměmi a tvrdý počáteční postoj Bushovy administrativy vedly k adopci a zdůrazňování vstřícné a umírněné diplomacie jak vůči USA, tak vůči většině asijských sousedů, a také k důrazu na mírový charakter čínského rozvoje. Svou roli navíc hrálo postupné oslabení po-studenoválečné čínsko-ruské protihegemonistické spolupráce, které vyústilo v roce 2001 v rozhodnutí prezidenta Putina zlepšit americko-ruské vztahy. Po vypuknutí války proti terorismu si Čína nakonec uvědomila, že není v pozici, kdy by mohla čelit vlivu Washingtonu, neboť světové mocnosti jako EU, Japonsko, Rusko a Indie se rozhodly alespoň do jisté míry spolupracovat s USA. Čína se tedy nakonec také přiklonila ke spolupráci, protože nechtěla americké moci čelit sama.¹⁰⁸

Válka proti terorismu zásadně posílila americkou moc v Asii. Vojenská aliance s Japonskem je tradičně základním kamenem americké přítomnosti v oblasti. Události 11. září a růst Číny však ještě utužily americko-japonskou spolupráci a rozšířily koordinaci v bezpečnostních otázkách. Zároveň daly podnět ke zvýšení důležitosti japonské role v alianci.¹⁰⁹ Americko-indické vztahy se také značně upevnily. Obě země spolu uspořádaly několik vojenských cvičení, byla zahájena spolupráce za účelem

¹⁰⁷ Jeffrey W. LAGRO, „Purpose Transitions: China's Rise and the American Response“ in Ross a Zhu, *China's Ascent*, 180.

¹⁰⁸ Sutter, „China's Rise“, 10–11, 13, 40.

¹⁰⁹ Christensen, „Fostering Stability“, 88.

zabezpečení mořských cest v jižní Asii a USA poskytly Indii zbraně a technologie.¹¹⁰ Americký vliv v Asii tak vzrostl a USA upevnily svou přítomnost v Tichém i Indickém oceánu. Dále došlo ke změně strategického prostředí v jihovýchodní Asii. Prezident Bush tuto oblast prohlásil za druhou frontu války proti terorismu, zvýšil zde americký vojenský vliv a podpořil další rozvoj vojenské spolupráce s Filipíny a Thajskem.¹¹¹

Jak však tvrdí David C. Kang, profesor mezinárodních vztahů a obchodu, postoj států jihovýchodní Asie nebyl USA ve většině případů příznivě nakloněn ze tří důvodů. Prvním byla relativně chabá finanční pomoc Washingtonu i MMF těmto státům po vypuknutí asijské finanční krize v roce 1997. Druhou příčinou byl dlouhodobý nezájem USA na spolupráci s regionálními a multilaterálními organizacemi v oblasti. Posledním důvodem byla válka proti terorismu a s ní spojená tzv. Bushova doktrína, jež zahrnovala i možnost preventivní války, neboť přestože byly státy jihovýchodní Asie terorismem znepokojeny, některé z nich jako například Indonésie či Malajsie se obávaly možné jednostranné americké aktivity v regionu nebo dokonce preventivní vojenské akce namířené proti nim. Důvodem těchto obav byla muslimská populace a menšiny ve většině těchto zemí. Ačkoliv tedy státy jihovýchodní Asie vítaly zvýšenou vojenskou a finanční podporu USA, ve většině případech nebyly příznivě nakloněny posílení americké role v oblasti.¹¹²

Zatímco Washington zvyšoval svou vojenskou přítomnost a posiloval svá bilaterální partnerství a aliance v Asii, Peking od devadesátých let pro svou integraci v regionu hledal jiné cesty. Čínská zahraniční politika byla a je založena na čtyřech hlavních pilířích. Zaprvé, Čína začala více prosazovat Pět principů mírové koexistence (vzájemný respekt pro suverenitu a územní integritu, vzájemné neútočení, nevměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu, rovnoprávnost a vzájemný prospěch a mírové soužití).¹¹³ Zadruhé, když byl Peking po zásahu na náměstí Nebeského klidu vystaven mezinárodní izolaci zejména ze strany západních zemí, obrátil svou diplomatickou pozornost na sousední státy. V letech 1990–1992 Čína normalizovala své vztahy s Indonésií, Laosem a Kambodžou. Navíc během asijské krize se Peking projevil jako spolehlivý partner, když dodržel svůj slib nedevalvovat *remnibi*, což přispělo k udržení

¹¹⁰ Sutter, „China's Rise“, 48.

¹¹¹ Lam Peng ER a Lim Tai WEI, eds., „The Rise of China and India: A New Asian Drama“ (Singapore: World Scientific Publishing Co., 2009), 137.

¹¹² David C. KANG, „China Rising: Peace, Power, and Order in East Asia“ (New York: Columbia University Press, 2007), 148–149.

regionální stability. Zatřetí, v rámci politiky dobrého sousedství se Čína začala co nejvíce angažovat v regionálních a mezinárodních multilaterálních institucích. Důležitý, i z globálního hlediska, byl vstup Číny do WTO v prosinci 2001. Z regionálního hlediska se Peking zapojil do rozhovorů s Japonskem a Koreou v rámci organizace ASEAN plus tři v roce 1997, v roce 2002 vznikla mezi organizací ASEAN a Čínou zóna volného obchodu.¹¹⁴ Ve stejném roce Peking podepsal Deklaraci o chování stran v Jihočínském moři, která garantovala svobodu plavby a zavázala účastníky k mírovému postupu při řešení neshod v Jihočínském moři. O rok později Čína přistoupila ke Smlouvě o přátelství a spolupráci v jihovýchodní Asii. Začtvrté, Čína prosazuje koncept multipolárního světa, jenž předpokládá spolupráci na základě společných zájmů a mezinárodní vztahy zakládá na respektování všech stran jako nezávislých aktérů. Důraz na multipolaritu, spolupráci a respekt pro ostatní státy se objevují i v dalších čínských zahraničněpolitických koncepcích – např. v pokojném rozvoji a harmonickém světě. Touto postupnou integrací v regionu navíc Čína mezi svými sousedy snížila vnímání sama sebe jako hrozby, neboť zvýšila možná rizika konfliktu. Kdyby se totiž Peking pokusil konfrontovat jeden z těchto států, mohlo by to všeobecně narušit vztah se zeměmi zastoupenými v ASEANu. Přestože tedy nejsou vztahy mezi Čínou a ASEANem bez problémů, celkově se „Čína jihovýchodní Asii úspěšně představila jako zastávce společných zájmů“.¹¹⁵

Bushově administrativě je často vyčítáno, že svou politikou oslabila americký vliv v Asii. Zejména se vyzdvihuje tvrdý postoj a nevhodné jednání v případě Iráku a Severní Koreje, dále jednostranné politické deklarace a americká neúčast v multilaterálních a ekonomických iniciativách a také v iniciativách týkajících se životního prostředí.¹¹⁶ Státům jihovýchodní Asie se zdálo, že o ně USA jeví malý zájem a že vzájemná interakce je příliš úzce zaměřena na vojenskou oblast. Na druhou stranu však v jiných ohledech Bush svému nástupci zanechal silnou americkou pozici v Asii. Je totiž neobvyklé, aby měly USA dobré vztahy zároveň s Japonskem i Čínou. Navíc se

¹¹³ Pět principů mírové koexistence se v roce 1954 objevily ve společném prohlášení čínského premiéra Zhou Enlaie a Džaváharlál Nehrua v Novém Dillí a v roce 1982 byly tyto principy začleněny do ústavy ČLR. Womack, „China among Unequals“, 330.

¹¹⁴ Tato zóna volného obchodu však prozatím nefunguje v plném rozsahu, neboť cla se snižují postupně. Dne 1. listopadu 2009 šest nejbohatších zemí organizace ASEAN odstranilo zbývající překážky pro investice a také zbývající cla na 90 procent všech výrobků. Barma/Myanmar, Laos, Kambodža a Vietnam musí tyto kroky podniknout do roku 2015. „Ajar for business: More breadth than depth“, *Economist* (7. ledna 2010), <http://www.economist.com/node/15211682> (staženo 20. 4. 2012).

¹¹⁵ Womack, „China among Unequals“, 221–224, 473, 476.

¹¹⁶ Sutter, „China's Rise“, 30.

USA těší dobrým vztahům s Čínou a ve stejném čase i s Taiwanem. O dobrých vztazích mezi USA a Indií a zároveň mezi USA a Pákistánem se však již hovořit nedá, neboť americko-pákistánské vztahy jsou v současnosti ve špatném stavu. Obamova administrativa tedy měla od počátku v Asii na čem stavět.

Americké angažmá v regionu je za Obamy intenzivnější než u jeho předchůdce. Americká politika je méně zaměřena na boj proti terorismu a její agenda zahrnuje širší spektrum oblastí, jako např. ekonomiku, životní prostředí a bezpečnost. Nová asijská politika se vyznačuje čtyřmi tendencemi. Zaprvé, americká diplomacie považuje za důležité upevnění vztahů s tradičními partnery a spojenci, jako jsou Japonsko, Austrálie a Jižní Korea. Zadruhé, zároveň se snaží navázat a utužit vztahy s nově vznikajícími mocnostmi v oblasti, jako jsou Čína a Indie. Významným důkazem tohoto postupu je ustavení Americko-čínského strategického a ekonomického dialogu. Zatřetí se jedná o pragmatický postoj, jenž americké vládě umožňuje přímou komunikaci s nepřátelskými státy, jako jsou Barma/Myanmar¹¹⁷ a Severní Korea. Za čtvrté jde o americký důraz na podporu a zapojení se do mezinárodních a regionálních multilaterálních organizací. Demonstrací této politiky byla Obamova úspěšná cesta do Asie v listopadu 2011, kde se dosáhlo pokroku v jednáních o transpacifickém partnerství, USA se s Austrálií domluvily na otevření americké základny v Darwinu a Obama byl také prvním americkým prezidentem, který se kromě účasti na jednání ASEAN také zúčastnil jednání Východoasijského summitu.¹¹⁸

4.3 Postavení Číny

Postavení Číny v Asii vychází z její praxe navazování vztahů, které jsou založeny na vzájemném prospěchu, nezasahování do vnitřních záležitostí a respektu pro ostatní státy. Zároveň usiluje o prohloubení multilaterálních regionálních organizací, do nichž se sama zapojuje, a podporuje ekonomickou integraci a spolupráci. Čína se navíc nesnaží „nahradit či omezit diplomatické možnosti svých partnerů vůči jiným státům, včetně USA“.¹¹⁹ Některé akce Pekingů lze označit přímo za snahu udržet Washington mimo regionální uskupení. Příkladem může být první Východoasijský summit v Kuala Lumpur v prosinci 2005, kdy Čína odmítla návrh Japonska, aby se USA zúčastnily

¹¹⁷ V poslední době se však americké vztahy s Barmou v důsledku částečné demokratizace země výrazně zlepšily.

¹¹⁸ „East Asian Strategic Review 2010“, *Japan Times* (Tokio: The National Institute for Defense Studies, 2010), 3.

¹¹⁹ Womack, „China among Unequals“, 21.

alespoň jako pozorovatel.¹²⁰ Díky své politice Čína dokázala do velké míry prosadit a rozšířit svůj vliv v Asii bez konfliktů, přestože se zároveň významně zvýšila její vojenská síla a kapacita. Na druhou stranu, ačkoliv asijské státy, zejména státy jihovýchodní Asie, podporují a vítají čínskou integraci, také usilují o posílení vlastních partnerských vazeb a vítají participaci dalších mocností jako USA, Japonska a Indie v regionu pro případ agresivnějšího čínského kurzu. Čína je tedy v Asii vnímána jako příležitost, ale i hrozba.

Čínská vůdčí role v Asii je přijatelná s ohledem na historickou zkušenost čínského impéria, kdy čínští vládcí vůči svému okolí všeobecně neuplatňovali agresivní politiku. Čína je mnoha asijským státům blízká také proto, že stejně jako ony prodělala období úpadku a nadvládu či alespoň exploataci ze strany cizích mocností. Z této traumatické zkušenosti vyplynuly dva prvky čínské zahraniční politiky. Prvním byl revoluční aktivismus, jenž však kromě podpory hnutí za osvobození zároveň ohrožoval okolní nekomunistické země. Druhým, pozdějším, konceptem byla politika míru, respektu a tolerance nejlépe reprezentovaná Pěti principy mírové koexistence. Tímto přístupem Peking demonstruje ohleduplnost vůči třetímu světu a jeho problémům. Čínské vůdcovství je navíc podepřeno faktem, že ohromný ekonomický růst země leží ve středu regionální ekonomické integrace. Tohoto růstu bylo dosaženo vlastním úsilím, nikoli nadvládou nad koloniemi či okolními státy jako v případě Japonska a zemí západní Evropy.¹²¹ Na druhou stranu ale ČLR dosáhla svého růstu také tím, že nemusela dodržovat nebo nedodržovala některá pravidla, kterými jsou vázány jiné státy.

Respekt Pekingu pro své partnery, jeho politika dobrého sousedství a jeho diplomacie založená na vzájemném prospěchu, kdy se soustředí na oblasti společného zájmu a rozdíly odsouvá stranou, Číně dovolují navazovat vztahy a spolupráci i s uzavřenými režimy jako Severní Korea a Barma/Myanmar, avšak tato politika má i svá negativa. Čína zásadně nenutí své partnery vykonávat kroky, které nechťejí. Jediné, co od nich v politické oblasti obvykle požaduje, je podpora pro čínskou politiku vůči Taiwanu a Tibetu.¹²² Sama Čína se zároveň nehodlá aktivně účastnit iniciativ, které by s sebou nesly velké riziko či nákladné závazky, a tudíž je její vnímání jako spolehlivého a zodpovědného partnera částečně narušeno.¹²³

¹²⁰ Dosch, „The Fallacy of Multilateralism Rhetoric“, 149.

¹²¹ Womack, „China among Unequals“, 330–332.

¹²² Sutter, „China, the United States and a ‚Power Shift‘“, 18.

¹²³ Sutter, „China's Rise“, 63.

Důležitým hnacím motorem asijské integrace je čínský ekonomický boom podpořený politikou otevírání se, na němž jsou závislí zejména sousedé ČLR v jihovýchodní Asii a který čím dál více připoutává Taiwan k pevnině. Peking je také největším příjemcem přímých zahraničních investic, které tento rozvoj podporují. Čínský ekonomický model je v zahraničí stále častěji vnímán jako úspěšný a odolný, zejména po relativně rychlém zotavení z následků finanční krize v roce 2008. Tzv. „pekingský konsenzus“, jenž zdůrazňuje centrální roli státu v procesu podpory rychlého ekonomického růstu bez nutnosti liberální demokracie, je na úkor tzv. „washingtonského konsenzu“, který prosazuje volný obchod, tržní mechanismus, deregulaci a demokracii, mezi rozvojovými zeměmi stále častěji přijímán jako vzor.¹²⁴ Tento ekonomický úspěch však má i své stinné stránky. Přestože je Čína největším příjemcem zahraničních investic, sama v asijských zemích investuje málo, na rozdíl od USA a Japonska. S čínskými obchodními vztahy je také spjata tzv. dvojí započítávání, kdy se části výrobku v průběhu výroby často několikrát přepraví přes hranice a Čína pak prodává produkt, na jehož výrobě se obvykle podílela jen v malé míře. Přibližně třicet procent obchodu se státy jihovýchodní Asie tvoří toto dvojí započítávání. Výrobky se pak navíc v drtivé míře prodávají v Evropě a USA.¹²⁵

Přestože se Čína všemožně snaží působit dojmem mírové mocnosti, jejíž růst představuje prospěch i pro všechny okolní státy, její zrychlující se vojenské vyzbrojování a modernizace¹²⁶ jsou okolním světem vnímány jako hrozba, zvláště v kombinaci s nedostatkem transparentnosti čínského autoritářského systému. Je čím dál více zřejmé, že čínské námořnictvo prodělává transformaci a že jeho role se mění ze síly určené k pobřežní obraně v sílu schopnou mnohem širšího operačního nasazení.¹²⁷ Stále častější je také čínská agresivní politika v oblasti tzv. „*first island chain*“ (oblast mezi čínskou pevninou a linií tvořenou ostrovy Rjúkjú, Taiwanem a Filipíny), jako např. v roce 2010 zajetí jednatřiceti vietnamských lodí či srážka s japonským plavidlem.¹²⁸ Tato agrese a zbrojení vyvolávají logicky obavy na straně států, jež jsou s Čínou

¹²⁴ Er a Wei, „The Rise of China and India“, 132.

¹²⁵ Sutter, „China, the United States and a ‚Power Shift‘“, 20.

¹²⁶ V březnu 2012 ČLR ohlásila, že se má celkový rozpočet na obranu v roce 2012 zvýšit na \$106 bilionů. V roce 2011 čínské výdaje na obranu dosáhly \$95,6 bilionů. Jane PERLEZ, „Continuing Buildup, China Boosts Military Spending More than 11 Percent“, *New York Times*, (4. března 2012), http://www.nytimes.com/2012/03/05/world/asia/china-boosts-military-spending-more-than-11-percent.html?_r=1 (staženo 22. 4. 2012).

¹²⁷ „East Asian Strategic Review 2010“, 126.

¹²⁸ François GODEMENT, „The United States and Asia in 2010“, *Asian Survey* 51, č. 1 (leden/únor 2011): 13–14, <http://search.proquest.com> (staženo 22. 4. 2012).

zapojeny do teritoriálních sporů o Spratleyho a Paracelovy ostrovy a o ostrovy Senkaku/Diaoyu.¹²⁹ Z čínského hlediska je však vyzbrojování pochopitelné. Kromě ochrany vlastního území a klíčových oblastí kolem čínské periferie jsou tu i další důvody jako ochrana životně důležitých vodních cest spojujících Čínu se zdroji ropy na Blízkém východě a v Africe, pirátství, radikální islám, námořní růst Indie a ochrana obchodních lodí, které musí proplouvat dopravně nesmírně vytíženými průplavy.¹³⁰

Vztahy s Jižní Koreou a Japonskem jsou komplikované z historických důvodů a také kvůli teritoriálním přím a sporům o přírodní zdroje v Jihočínském moři. Zejména v případě Japonska jde o tradiční rivalitu, která dodnes významně negativně ovlivňuje čínsko-japonské bilaterální vztahy. Vztahy s Indií jsou také velmi soutěživé, přestože významné americko-indické sblížení „podle všeho urychlilo čínsko-indickou spolupráci a budování důvěry“.¹³¹ Postupné oslabení čínsko-ruské spolupráce je patrné již od roku 2001. Vztahy s Taiwanem byly až do roku 2008 napjaté, avšak s nástupem nové Číně nakloněné vlády v čele s prezidentem Ma Ying-jeouem¹³² je patrný zvýšený ekonomický i diplomatický vliv Pekingů na ostrově.

Důležitým pojítkem asijské integrace jsou čínské menšiny v zahraničí, které se někdy označují za „větší Čínu“ či „bambusovou síť“. Tyto etnické menšiny jsou obvykle v porovnání s domácím obyvatelstvem relativně zámožné a svými investicemi a vlivem podporují čínský rozvoj a zároveň propojují domácí ekonomiky s ekonomikou čínskou. Významné je však také navazování kulturních a vzdělávacích vazeb, stejně jako intenzivní čínská turistická aktivita.¹³³

Největším problémem pro Čínu zůstává domácí situace, jež bude ještě dlouho ovlivňovat zahraniční politiku Pekingů. Stát musí pomocí vnitřního rozvoje zajistit dostatečnou životní úroveň svému početnému obyvatelstvu, zúžit propast mezi bohatými a chudými a zároveň důkladně reformovat sociální a důchodový systém. Dalším problémem je korupce a blížící se předání moci páté generaci vůdců v roce 2012. Rovněž je nutné řešit vážnou devastaci životního prostředí a docílit transformace průmyslu, tak aby byl co nejméně energeticky náročný.¹³⁴

¹²⁹ Těmito státy jsou Brunej, Japonsko, Malajsie, Filipíny, Taiwan a Vietnam.

¹³⁰ Robert D. KAPLAN, „Monsoon: The Indian Ocean and the Future of American Power“ (New York: Random House, 2010), 286.

¹³¹ Christensen, „Fostering Stability“, 120.

¹³² Ma Ying-jeou byl poprvé zvolen do prezidentské funkce v roce 2008 a v roce 2012 byl znovuzvolen.

¹³³ Kang, „China Rising“, 134–136.

¹³⁴ Sutter, „China, the United States and a ‚Power Shift‘“, 17.

4.4 Postavení USA

Od konce druhé světové války USA v asijských mořích a oceánech plní velice důležitou bezpečnostní roli. Jak ze strategických, tak z obchodních důvodů Washington chrání významné vodní cesty a zajišťuje tak svobodnou obchodní plavbu v oblasti, kterou proudí zejména dodávky ropy do Číny, Japonska, Koreje, ale i dalších států. Americká vojenská přítomnost v oblasti je dále vítána jako pojistka proti příliš asertivní Číně a i díky ní ve východní Asii panuje relativní stabilita a mír. Toto prostředí pomohlo pomohlo zásadní měrou rozvinout regionální obchod.¹³⁵ Role USA jako garanta bezpečnosti je umožněna zejména dobrými vztahy Washingtonu s asijskými spojenci, s nimiž pomocí pravidelných společných cvičení utužuje vojenskou spolupráci a koordinaci, a také jeho pověstí partnera, jenž je „schopný a ochotný poskytnout podstatné zdroje a prestiž na ochranu spojenců a přátel“.¹³⁶ USA jsou navíc od Asie vzdálené a tudíž nemají v oblasti žádné teritoriální požadavky, na rozdíl od asijských mocností. Z tohoto důvodu věří některé asijské státy Washingtonu více než samy sobě.¹³⁷

Ekonomická role USA v Asii je také velice důležitá, zejména poté co se Obamova administrativa začala více angažovat v regionálních iniciativách. Washington je zdaleka největším investorem asijských států a s mnoha zeměmi jako např. s Brunejí, Kambodžou, Thajskem, Vietnamem, Malajsií, Indonésií a Filipínami podepsal rámcové obchodní a investiční dohody (TIFA). V prosinci 2010 dokonce USA podepsaly dohodu o volném obchodu (FTA) s Jižní Koreou a jednájí o stejných dohodách i s dalšími zeměmi, např. s Thajskem a Malajsií.¹³⁸ Důležitý je také ekonomický vztah s Čínou, jenž vedl k ustavení Americko-čínského strategického a ekonomického dialogu. Nejvýznamnější iniciativou poslední doby je transpacifické partnerství, které je „příkladem vysoce kvalitní obchodní dohody“ a které se také bude věnovat „průmyslovým odvětvím budoucnosti“ a bude klást vyšší nároky na environmentální a pracovní standardy.¹³⁹ Obchod zejména zemí jihovýchodní Asie a Číny je zásadním způsobem závislý na exportu do USA a na americké schopnosti unést ohromný obchodní deficit větší jak \$350 milionů s těmito státy, jenž je pro jejich vlády důležitý.

¹³⁵ Jonathan KIRSHNER, „The Consequence of China's Economic Rise for Sino-U.S. Relations: Rivalry, Political Conflict, and (not) War“ in Ross a Zhu, *China's Ascent*, 281–282.

¹³⁶ Sutter, „China's Rise“, 63–64.

¹³⁷ Ibidem, 63–64.

¹³⁸ Dosch, „The Fallacy of Multilateralism Rhetoric“, 151–152 a Godement, „The United States and Asia“, 9–10.

¹³⁹ Rhodes, a news briefing, 2, 10.

Jiní obchodní partneři asijských zemí by nebyly schopni unést ani zlomek takového deficitu.¹⁴⁰

USA mohou využívat rozsáhlé aktivity nevládních organizací (např. *American Red Cross* a *AmeriCares Foundation*) v Asii, které mají silný vliv a obvykle pomáhají zlepšit americký obraz v zahraničí. Důvodem jsou dlouhodobé aktivní náboženské, obchodní a vzdělávací vzájemné výměny v regionu. Navíc rozsáhlá asijská migrace do USA po roce 1965, kdy byla ukončena restriktivní imigrační politika vůči Asii, má za následek existenci velice početné asijské menšiny, pro niž jsou USA domovem a která pomáhá zlepšit americkou image v Asii.¹⁴¹

Přestože vliv Číny v Asii od počátku tisíciletí zaznamenal ohromný nárůst, Peking se stále musí potýkat s tíživou domácí situací a vůdčí pozicí, která není založena na pevných základech. Čína je v mnoha ohledech přirozeným lídrem v oblasti, zejména z titulu své minulosti jakožto Říše středu. Dnes je Čína největší rozvojovou zemí, která se nachází ve středu procesu ekonomické integrace jihovýchodní Asie. Její důležitá ekonomická role je však závislá na exportu do USA a Evropy, na velkém obchodním přebytku s USA, na zahraničních investicích a na tzv. dvojím započítávání. Peking je v porovnání s Washingtonem také v nevýhodě, neboť čínské vztahy s ostatními mocnostmi v regionu jsou spíše vlašné až negativní. Navíc čínské vyzbrojování a modernizace je pro okolní státy, zejména pro ty, které vedou s Čínou teritoriální spory, důvodem k obavám. Na druhou stranu se však Pekingu daří mírnit tyto obavy díky své vstřícné zahraniční politice a důrazu na multilateralismus a pozitivní aspekty čínského rozvoje a růstu.

Přestože USA vyšly z ekonomické krize roku 2008 oslabeny a více zdůrazňují nutnost mezinárodní i bilaterální spolupráce s Čínou, ale také multilaterální spolupráce s dalšími vznikajícími mocnostmi v mezinárodních organizacích, jejich pozice v Asii je stále silná a vůdčí. Tato pozice spočívá v plnění role garanta bezpečnosti, jež je usnadněna zejména v poslední době velice pozitivními vztahy s mocnostmi v oblasti, jako je například Indie. Od nástupu Obamovy administrativy se USA v Asii aktivněji angažují v rámci multilaterálních regionálních organizací a prohloubením ekonomické integrace. Pozitivnímu obrazu USA napomáhají asijské imigranti a také činnost

¹⁴⁰ Sutter, „China, the United States and a „Power Shift“, 22.

¹⁴¹ Ibidem, 23.

nevládních organizací v regionu. Velice důležitá je americká pověst schopného partnera, jenž chrání své přátele a spojence.

5 Závěr

Přestože na počátku Bushovy administrativy vztahy s Čínou rozhodně nebyly vřelé, dvě události roku 2001, a to incident s americkým špionážním letadlem a útoky 11. září, měly značný dopad na americko-čínské vztahy. Teroristické útoky zároveň změnily mezinárodní strategické prostředí do té míry, že USA přehodnotily své zahraničněpolitické priority. Za hlavní nebezpečí začal být považován terorismus a tato nová skutečnost rozšířila možnosti americko-čínské spolupráce. Čína následně v očích Washingtonu nepředstavovala jen soupeře, ale také možného partnera.

Přestože mezi oběma zeměmi panovaly neshody a další třecí plochy se vytvářely v průběhu sblížování, USA i Čína si uvědomily výhody vzájemné kooperace a také nebezpečí plynoucí z její případné absence. Všechny zahraničněpolitické koncepty od počátku Bushovy administrativy mají spolupráci jako centrální bod. Jak pro Bushe, tak pro Obamu je tedy spolupráce s Pekingem imperativem, v tom se politika obou prezidentů shoduje. Vzájemná americko-čínská interakce se časem prohlubuje a tudíž je během Obamovy vlády hlubší, intenzivnější a diverzifikovanější, než tomu bylo za jeho předchůdce. To je patrné zejména na amerických zahraničněpolitických prioritách, které za Bushe souvisely zejména s bezpečnostními hrozbami a především s terorismem. S nástupem Obamy se na bezpečnostní hrozby nezapomnělo, ale jeho administrativa zdůraznila a zdůrazňuje nutnost spolupráce s Čínou také v oblasti čisté energie a změny klimatu a v případě světové ekonomické krize. Zároveň se Obamova politika tolik neopírá o ideologické premisy a o ozbrojené síly, jako tomu bylo za vlády Bushe, ale snaží se v zahraniční politice uplatnit realističtější přístup a „inteligentní sílu“, jež využívá i jiné aspekty své moci, ne jen ty vojenské. Tento přístup rozšiřuje pole pro americké zahraničněpolitické aktivity a zároveň se v zahraničí setkává s příznivějšími ohlasy.

Bushova vláda si výhody spolupráce s Pekingem uvědomila zejména kvůli oslabení americké schopnosti unilateralistické projekce moci a rychlému růstu Číny. USA se staly v důsledku mnoha zahraničních výzev a krizí o něco slabší, neboť jejich relativní moc pochopitelně není neomezená, ale svůj velmocenský status si zachovaly. Čína se zároveň ukázala jako důležitý světový hráč a partner při řešení zahraničněpolitických otázek. Proces globalizace navíc oba státy činí na sobě víc a víc

ekonomicky závislé. Nutnost spolupráce s Pekingem a snaha o prosazení vlastních zájmů tak vedla Washington k tomu, že pozice Taiwanu či lidská práva mohly být občas v jednání s Pekingem přehlíženy.

Od počátku své vlády Obamova administrativa zdůrazňovala nutnost spolupráce s Čínou a zároveň Pekingem dělala značné ústupky například právě v otázce lidských práv či Tibetu. Tím v podstatě uznala důležitost Číny jako světového hráče i partnera. Důsledkem ekonomické krize však byla nově nabytá sebedůvěra Číny, a tak se americká politika částečně vrátila do starých kolejí a začala Peking opět kritizovat za stav lidských práv v zemi či za manipulaci a podhodnocování měny. Jinak však Obamova administrativa pokračovala v posilování spolupráce a spojení s Čínou. V americké politice je s nástupem prezidenta Obamy patrný přesun k multilateralismu, na rozdíl od nadvlády unilateralismu během Bushova prezidentství. Obamova administrativa představila politiku „návratu“ do Asie, jež spočívá v upevnění vztahů s americkými spojenci v regionu a s nově vznikajícími velmocemi a zároveň v navazování nových vztahů s dalšími zeměmi. Velkou změnou je však závazek zapojit USA do regionálních a mezinárodních organizací, posílit světovou roli těchto uskupení a také v nich podporovat větší zastoupení nově vznikajících mocností. Politika Obamovy administrativy byla umožněna díky diplomatickým úspěchům administrativy předešlé. Přestože je předchozí administrativa kritizována za unilateralistické jednání a rozhodování, za tvrdou politiku vůči Severní Koreji či za postup ve válce v Iráku, její politika měla i své kladné stránky. Bushova vláda totiž zajistila pozitivní vztahy s Čínou a zároveň s Taiwanem, s Čínou a zároveň s Japonskem a s Indií a zároveň s Pákistánem (americko-pákistánské vztahy jsou však v současnosti špatné), což je velice neobvyklá, avšak nesmírně výhodná situace, jež Obamově administrativě poskytla stabilní základy pro další politickou činnost.

Pokud je provedeno porovnání dvou základních oficiálních konceptů americké zahraniční politiky, a to zodpovědného podílníka a strategické zajištění, zjistíme, že jsou si v mnohém podobné a že ten druhý vychází z konceptu předchozího. Oba zdůrazňují nutnost spolupráce s Pekingem a implikují tak potřebu integrace Číny do mezinárodního systému. Zároveň oba vyjadřují americké, ale i globální obavy z růstu Číny. Dále Peking v podstatě chválí za společný postup a kooperaci v některých závažných zahraničních problémech, na druhou stranu však Pekingem vytykají postup, jenž není shodný se zájmy USA, v jiných mezinárodních otázkách a také jeho netransparentnost v řadě oblastí, přičemž zmiňují, že demokratizace Číny by byla pro Washington

zásadním ujištěním. Sdělují tak Číně americká očekávání a zejména v případě Zoellickova konceptu vlastně Washington Pekingů předkládá určitý harmonogram, podle něhož se má Čína řídit, aby nevzbuzovala americké obavy a nejistotu. Steinbergův koncept naopak nevyžaduje pouze jednostranné čínské ústupky a podřízení se americkým představám, ale zároveň je na oplátku připraven ujistit Čínu, že nebude narušovat její vnitřní ekonomický rozvoj a uvítá její růst. Jako způsob řešení vzájemných neshod, napětí a nedůvěry navrhuje podporu transparentnosti, trvalý dialog a snahu adresovat a rozptýlit obavy druhé strany. Strategické ujištění spíše než zodpovědný podíl bere také v úvahu obavy ostatních států z růstu Číny, ne jen obavy USA. Chce tak hledat řešení, která by byla výhodná pro všechny strany. Další novinkou Steinbergovy koncepce je důraz řešit rozvoj Číny, ale také dalších vznikajících velmocí, jejichž růst si Obamova administrativa nově uvědomuje, v globálním kontextu, a to posílením multilaterálních organizací a zvýšenou americkou účastí v těchto uskupeních, spoluprací se svými spojenci a prohloubením vztahů se vznikajícími velmocemi.

Americká kritika a výtky na adresu Číny mají na Peking nezanedbatelný vliv. Pro Peking je velmi důležitá čínská suverenita a integrita a také způsob, jakým je Čína vnímána v zahraničí, a tudíž se jí snaží prezentovat jako mírumilovnou zemi, jejíž růst a rozvoj je velkým světovým přínosem, a zároveň se pokouší bagatelizovat čínské vyzbrojování a vojenskou modernizaci. Pozitivní image Číny a její důvěryhodnost je totiž zásadní pro hladký průběh čínské integrace, proto, aby Washington neměl důvod obstruovat její růst, a také proto, že tak dává podněty okolním státům, aby s ní spolupracovaly.

Od okamžiku čínského otevření se světu Washington vůči Pekingů uplatňuje dvě základní politické linie – ekonomické a diplomatické zapojování a strategické zatlačování či zajištění. Cílem této politiky je zapojit Čínu do světového pořádku vytvořeného Washingtonem po druhé světové válce a zvýšit tak pro Peking rizika a ztráty v případě, že by se chtěl mezinárodnímu systému postavit. Zároveň se však USA chtějí vojensky pojistit, kdyby Čína adoptovala asertivnější a agresivnější zahraniční politiku. V tomto případě USA hrají důležitou roli, neboť tak před čínskou agresí chrání i ostatní asijské státy a figurují v oblasti jako garant bezpečnosti. Je tedy patrné, že USA tím, že chtějí Čínu zapojit do mezinárodního institucionalizovaného pořádku, z něhož může profitovat, ale zároveň je jím její moc omezena, vůči Číně uplatňují podobný postup jako vůči Německu a Japonsku po druhé světové válce. Čína i celý svět mohou mít z čínského růstu prospěch a zároveň je touto cestou

minimalizován strach z čínské hrozby. Peking této situace dokázal od devadesátých let velice dobře využít, a to zejména od počátku nového tisíciletí, kdy byly USA zaneprázdněny „desetiletím války proti terorismu“, a místo toho, aby si Čína kvůli svému rychlému růstu ostatní státy znepráčetila, dokázala si svou inteligentní politikou naopak v posledních dvaceti letech zejména mezi rozvojovými zeměmi vytvořit mnoho přátel a spojenců.

Velice zajímavá je debata odborníků, zda Čína představuje stát, jenž je přívržencem *statu quo* z hlediska světového pořádku, nebo naopak není zemí usilujících o udržení *statu quo*. Tato práce čerpá z myšlenek jak zastánců Číny coby odpůrce *statu quo* (jako příklad uveďme Zbigniewa Brzezinského), tak oponentů tohoto tvrzení (příkladem může být odbornice na čínskou politiku Zhu Liqun). Brzezinski tvrdí, že je Čína revizionistický stát, protože „touží po důležitých změnách v mezinárodním systému, ale usiluje o ně trpělivým, opatrným a mírumilovným způsobem“.¹⁴² Zhu naopak píše: „Předtím, než Čína adoptovala reformu a politiku otevírání, měla k mezinárodnímu systému revoluční vztah. Její politika byla zaměřena na svržení starého světového pořádku a na vybudování nového. Protože se však díky své reformě a politice otevírání integrovala do mezinárodního trhu a mezinárodní společnosti, postupně se proměnila v interního aktéra mezinárodního systému, stala se státem zastávajícím *status quo*, a tudíž se už dále nesnaží svrhnout současný mezinárodní systém.“¹⁴³ Autorka této práce se přiklání k názoru Zhu Liqun, neboť je evidentní, že Čína přijala současné mezinárodní uspořádání a snaží se co nejvíce se do něj zapojit. Změny, které po tomto systému vyžaduje, tedy multilateralismus a spravedlivé zastoupení pro všechny státy, jež by odpovídalo jejich mezinárodní váze, jsou plně ve shodě s demokratickými principy a zároveň jsou součástí přirozené změny vývoje mezinárodního světového pořádku a mezinárodních vztahů. V případě Obamovy administrativy je patrné rostoucí pochopení pro čínský multilateralismus, neboť si uvědomuje růst nových velmocí, jenž přirozeně vyústí v adekvátní proměnu mezinárodního prostředí. Obamova vláda tedy chápe, že to není jen rozvoj Číny, který představuje pro USA výzvu, neboť tento proces je součástí komplexního procesu rozvoje několika nových mocností.

Tato práce prezentuje závěr, že ačkoliv Peking v posledních dvaceti letech dosáhl mnoha diplomatických i ekonomických úspěchů, nemusí pro USA představovat

¹⁴² Brzezinski, „The Group of Two“.

¹⁴³ Zhu, „China's Foreign Policy Debates“, 39.

nutně nebezpečí, jak se obávají zastánci teorie o čínské hrozbě. USA totiž mají na své straně mnoho komparativních výhod, a to jak mocenskou převahu, přátelské a nekonfliktní vztahy se svými sousedy, tak i bezpečné hranice chráněné dvěma oceány a také *de facto* žádné separatistické tendence, které by oslabovaly vnitřní jednotu země.

Čína si získala mnoho přátel a spojenců svým respektem pro slabší partnery a svým důrazem na spolupráci, multilateralismus a politiku nezasahování do vnitřních záležitostí, jež je ve státech třetího světa vítána spíše než americká snaha mnohdy násilného rozšiřování západních demokratických hodnot a myšlenek. Svou regionální integrací navíc omezuje svou moc, čímž ujišťuje okolní státy. Hodnověrnost Číny je tak závislá na jejím obrazu „mírumilovného, spolupracujícího a inkluzivního partnera“.¹⁴⁴ Popsaný přístup čínských vůdců je výhodný jak pro Peking, tak i pro ostatní země.

Čínská historie a hodnoty jsou v zásadě historií a hodnotami mírumilovného státu. Je pravda, že Čína prošla i obdobím válek a revoluce, ale Peking tradičně přizpůsobuje politiku své reflexi a svému porozumění všeobecnému směřování světového vývoje. Pokud tedy čínští vedoucí činitelé usoudí, že obecným trendem je mír a spolupráce, je pravděpodobné, že se tomuto vývoji přizpůsobí a nebudou se chtít sami postavit proti světovému pořádku. Důkazem je radikální změna čínské zahraniční politiky v roce 1979. Také je nutné podotknout, že primárním zájmem Pekingu je zajištění vnitřní soudržnosti a ekonomického rozvoje a následně i dostatečného životního standardu svých obyvatel. Čína v tomto směru ze současného světového systému a z nekonfliktních vztahů s USA velice profituje, a tudíž je nepravděpodobné, že by se Washingtonu a mezinárodnímu pořádku chtěla alespoň v dohledné době postavit. Navíc by pro takový krok neměla dostatečnou vojenskou kapacitu a ani spojení mezi jinými mocnostmi.

Na americké straně jsou obavy z čínského růstu spojeny s obavami z čínského zbrojení. Rozpočet Číny na obranu však z daleka nedosahuje velikosti rozpočtu amerického a také je pouze logické, že má Peking zájem o obranu vlastního území a obchodních a dopravních cest, kterými do země proudí životně důležité energetické zdroje, a že s růstem vlastní moci se nebude chtít v otázce bezpečnosti dopravních cest spoléhat pouze na americké síly. Brantley Womack tvrdí, že USA mají z čínského růstu strach, neboť Čína je pro ně ta největší „neznámá“ současného mezinárodního prostředí. Americká nejistota je ještě umocněna faktem, že Peking „jasně není pod americkou

¹⁴⁴ Womack, „China among Unequals“, 484.

kontrolou“. Womack si však dále myslí, a autorka této práce se přiklání k jeho mínění, že „je mezi Spojenými státy a Čínou pravděpodobný nárůst sblížení v jednotlivých záležitostech, což zvýší pravděpodobnost urovnání vzájemných neshod. Prvním a nejzákladnějším důvodem je, že spolu s tím, jak se Čína stává modernější a více prosperující, oba státy čelí podobnějším problémům.“¹⁴⁵

6 Summary

The theme of this thesis is the U.S. China policy between the years of 2001 and 2011 and the strategic position of the United States and China in Asia. One of the two main objectives is to compare the U.S. policy towards China during the administrations of Presidents George W. Bush and Barack Obama. The second objective is to determine whether China poses a threat to the United States. The first chapter attempts to assess whether the 9/11 attacks and the subsequent war against terrorism were an important watershed in U.S.-China relations since these attacks significantly affected the overall foreign policy of Washington. The second chapter describes and compares Bush's and Obama's policy towards China within the framework of the U.S. foreign policy concepts of „candid, constructive, and cooperative relationship“, „responsible stakeholder“, „the Group of Two“ (never became an official U.S. policy), and „strategic reassurance.“ The third chapter examines the main features of Chinese foreign policy, particularly on the basis of historical experience, the Confucian tradition, and foreign policy concepts of „multipolarity“, „peaceful rise/development“, and „harmonious world.“ The final chapter assesses the strategic position of both players in Asia and discusses selected aspects which influence U.S. and Chinese positions in the region. The thesis concludes that the main argument of the U.S. foreign policy concepts is the enhancement of the U.S.-China cooperation. However, in comparison to the Bush administration's tendency towards unilateralism, the Obama administration rather employs multilateralism and tries to resolve the rise of China, but also the rise of other emerging powers, in a global context. The second conclusion assumes that even though China has in the last ten years accomplished many significant diplomatic and economic achievements, it does not necessarily represent a threat to the U.S. in the foreseeable future. The reason is that the United States has many comparative advantages such as power superiority, friendly and peaceful relations with its neighbors, secured borders protected by two oceans, and no

¹⁴⁵ Ibidem, 346, 361.

significant separatist tendencies. China, on the other hand, has many internal problems which greatly influence its foreign policy because they necessitate a sustainable Chinese economic growth. Therefore, Peking emphasizes China's peaceful image in order to secure conflict-free foreign relations and environment which would enable Chinese economic development. Since China greatly profits from the current world order, it does not seek to overturn it but rather to embrace it. Washington also works towards Chinese greater integration into the current international system so the potential Chinese threat is mitigated.

7 Použitá literatura

Knihy

ER, Lam Peng a WEI, Lim Tai, eds., *The Rise of China and India: A New Asian Drama* (Singapore : World Scientific Publishing Co., 2009), 169 s.

GUO, Sujian a GUO, Baogang, eds., *Thirty Years of China-U.S. Relations: Analytical Approaches and Contemporary Issues*, (Plymouth : Lexington Books, 2010), 247 s.

HE, Kai, *Institutional Balancing in the Asia Pacific: Economic Interdependence and China's Rise* (New York : Routledge, 2009), 209 s.

IIDA, Masafumi, ed., *China's Shift: Global Strategy of the Rising Power* (Tokio : The National Institute for Defense Studies, 2009), 148 s.

KANG, David C., *China Rising: Peace, Power, and Order in East Asia* (New York : Columbia University Press, 2007), 274 s.

KAPLAN, Robert D., *Monsoon: The Indian Ocean and the Future of American Power* (New York : Random House, 2010), 384 s.

ROSENBAUM, Arthur Lewis, ed, *U.S.-China Relations and the Bush Administration: A New Paradigm or Continuing Modalities* (Claremont : The Keck Center for International and Strategic Studies, 2002), 156 s.

ROSENCRANCE, Richard N. a GU, Guoliang, eds., *Power and Restraint: A Shared Vision for the U.S.-China Relationship* (New York : Public Affairs, 2009), 251 s.

ROSS, Robert S. a ZHU, Feng, eds., *China's Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics* (Ithaca : Cornell University Press, 2008), 323 s.

SUTTER, Robert G., „China's Rise: Implications for U.S. Leadership in Asia“, *Policy Studies 21* (Washington, D.C. : East-West Center Washington, 2006), 80 s.

WANG, Chi, *George W. Bush and China: Policies, Problems, and Partnership* (Lanham, MD : Lexington Books, 2009), 137 s.

WANG, Sheng-Wei, *China's Ascendancy: Opportunity or Threat?* (Washington: International Publishing House for China's Culture, 2007), 340 s.

WOMACK, Brantly, *China Among Unequals: Asymmetric Foreign Relationships in Asia* (Singapore : World Scientific, 2010), 540 s.

„East Asian Strategic Review 2010“, *Japan Times* (Tokio : The National Institute for Defense Studies, 2010), 268 s.

Články

RICEOVÁ, Condoleezza, „Campaign 2000: Promoting the National Interest,“ *Foreign Affairs* 79, č. 1 (January/February 2000).

Elektronické zdroje

Články

BRZEZINSKI, Zbigniew, „The Group of Two that could change the world“, *Financial Times* (13. ledna 2009), <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/d99369b8-e178-11dd-afa0-0000779fd2ac.html#axzz1sz2bFmms> (staženo 17.4. 2009).

DOSCH, Jörn, „The Fallacy of Multilateralism Rhetoric in China-Southeast Asia Relations – A Neo-Realist Perspective on Regional Order-Building“, *UNISCI Discussion Papers* 24 (říjen 2010), <http://search.proquest.com> (staženo 22. 4. 2012).

GLADKYY, Oleksandr, „American Foreign Policy and U.S. Relations with Russia and China after 11 September“, *World Affairs* 166, č. 1 (léto 2003), <http://search.proquest.com/> (staženo 12. 4. 2012).

GODEMENT, François, „The United States and Asia in 2010“, *Asian Survey* 51, č. 1 (leden/únor 2011), <http://search.proquest.com> (staženo 22. 4. 2012).

CHRISTENSEN, Thomas J., „Fostering Stability or Creating a Monster? The Rise of China and U.S. Policy toward East Asia“, *International Security* 31, č. 1 (léto 2006), <http://www.princeton.edu/politics/about/file-repository/public/christensen-1.pdf> (staženo 10. 4. 2012).

KITFIELD, James, „President Obama's Overseas Trips Highlight an Accelerating Shift in Global Power“, *National Journal* (18. listopadu 2010), <http://search.proquest.com> (staženo 17. 4. 2012).

MING'AI, Zhang, trans., „G2, not a Sino-US pact to rule the world“, *China.org.cn*, 5. května 2009, http://www.china.org.cn/international/2009-05/05/content_17725535.htm (staženo 17.4. 2012).

PERLEZ, Jane, „Continuing Buildup, China Boosts Military Spending More than 11 Percent“, *New York Times* (4. března 2012), http://www.nytimes.com/2012/03/05/world/asia/china-boosts-military-spending-more-than-11-percent.html?_r=1 (staženo 22. 4. 2012).

POMFRET, John, „China Embraces More Moderate Foreign Policy; Analysts Say Moves Show New Confidence“, *The Washington Post* (24.10. 2002), <http://search.proquest.com> (staženo 10. 4. 2012).

SHAMBAUGH, David, „Sino-American relations since September 11: Can the new stability last?“, *Current History* 101, č. 656 (září 2002), <http://search.proquest.com/> (staženo 10. 4. 2012).

SIEGEL, Matt, „As Part of Pact, U.S. Marines Arrive in Australia, in China's Strategic Backyard“, *New York Times* (4. dubna 2012), <http://www.nytimes.com/2012/04/05/world/asia/us-marines-arrive-darwin-australia.html> (staženo 16. 4. 2012).

STEINBERG, James B., „China's Arrival: The Long March to Global Power“, *Center for a New American Security*, 24. září 2009, <http://www.cnas.org/files/multimedia/documents/Deputy%20Secretary%20James%20Steinberg's%20September%2024,%202009%20Keynote%20Address%20Transcript.pdf> (staženo 17. 4. 2012).

SUTTER, Robert, „The Obama Administration and China: Positive but Fragile Equilibrium“, *Asian Perspective* 33, č. 3 (2009): 83, <http://www.asianperspective.org/articles/v33n3-c.pdf> (staženo 17. 4. 2012).

SWAINE, Michael D., „How is the U.S. responding to China's growing influence and capabilities?“ na *CEIP-CRF Conference* „U.S. Policy Toward China: Is it Changing?“ (16. listopadu 2005), http://carnegieendowment.org/files/CEIP-CRF_11.16.05%20Swaine.pdf, (staženo 10.4. 2012).

SWAINE, Michael. D., „Reverse Course? The Fragile Turnaround in U.S.-China Relations“, *Carnegie Policy Brief*, č. 22 (únor 2003), <http://www.carnegieendowment.org/files/Policybrief22.pdf> (staženo 10.4. 2012).

WU, Guoguang, „The Peaceful Emergence of a Great Power?“, *Social Research* 73, č. 1 (jaro 2006), <http://search.proquest.com> (staženo 20. 4. 2012).

ZHENG, Yongnian a TOK, Sow Keat, „‘Harmonious Society’ and ‘Harmonious World’: China's Policy Discourse under Hu Jintao“, *Briefing Series* 26 (říjen 2007), <http://nottingham.ac.uk/cpi/documents/briefings/briefing-26-harmonious-society-and-harmonious-world.pdf> (staženo 20. 4. 2012).

ZHU, Liqun, „China's Foreign Policy Debates“, *Chaillot Papers* (září 2010), http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp121-China_s_Foreign_Policy_Debates.pdf (staženo 20. 4. 2012).

„Ajar for business: More breadth than depth“, *Economist* (7. ledna 2010), <http://www.economist.com/node/15211682> (staženo 20. 4. 2012).

„Chinese premier rejects allegation of China, U.S. monopolizing world affairs in future“, Embassy of the People's Republic of China in the United States of America, 21. května 2009, <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/t563619.htm> (staženo 17. 4. 2012).

„Wen: China disagrees to so-called G2, calling for effort to fight protectionism“, *People's Daily Online* (18. listopadu 2009), <http://english.peopledaily.com.cn/90001/90776/90883/6817072.html> (staženo 14. 4. 2012).

Internetové stránky

„About the East Asia Summit“, ASEAN,
<http://www.asean.org/aadcp/repsf/abouteastiasummit.html> (staženo 14. 4. 2012).

„Outlines of the Trans-Pacific Partnership Agreement“, Office of the United States Trade Representative, <http://www.ustr.gov/about-us/press-office/fact-sheets/2011/november/outlines-trans-pacific-partnership-agreement> (staženo 16. 4. 2012).

Primární prameny

ALBRIGHT, Madeleine K., press conference, Beijing International Club Hotel, Peking, ČLR, 30. dubna 1998, <http://1997-2001.state.gov/www/statements/1998/980430b.html> (staženo 15. 4. 2012).

CLINTONOVÁ, Hillary, Remarks with Thai Deputy Prime Minister Korbsak Sabhavas, Bangkok, Thajsko, 21. července 2009,
<http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/july/126271.htm> (staženo 17. 4. 2012).

CLINTONOVÁ, Hillary, *Toward a Deeper and Broader Relationship with China*, Remarks with Chinese Foreign Minister Yang Jiechi, 21. února 2009,
<http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/02/119432.htm> (staženo 17. 4. 2012).

CLINTONOVÁ, Hillary R., Statement before the Senate Foreign Relations Committee, Washington, DC, 13. ledna 2009,
<http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/01/115196.htm> (staženo 17. 4. 2012).

HU, Jintao, „Build Towards a Harmonious World of Lasting Peace and Common Prosperity“, Speech by H.E. Hu Jintao President of the People's Republic of China at the United Nations Summit, 15. září 2005, New York, <http://www.china-un.org/eng/zt/shnh60/t212915.htm> (staženo 20. 4. 2012).

JIANG, Zemin a W. BUSH, George, „U.S., China Stand Against Terrorism“, poznámky dvou prezidentů v Press Availability Western Suburb Guest House, Šanghaj, ČLR, ČLR, 19. října 2001, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011019-4.html> (staženo 15. 4. 2012).

OBAMA, Barack, Remarks by President Barack Obama and Prime Minister Yukio Hatoyama of Japan in Joint Press Conference, Tokio, Japonsko, 13. listopadu 2009, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-and-prime-minister-yukio-hatoyama-japan-joint-press> (staženo 17. 4. 2012).

OBAMA, Barack, Remarks by the President at the U.S./China Strategic and Economic Dialogue, Washington, DC, 27. července 2009, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-uschina-strategic-and-economic-dialogue> (staženo 17. 4. 2009).

OBAMA, Barack, Remarks by President Obama to the Australian Parliament, Canberra, Austrálie, 17. listopadu 2011, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament> (staženo 17. 4. 2012).

POWELL, Colin L., „Testimony Before the Senate Appropriations Subcommittee on Foreign Operations, Export Financing“, Washington, DC, 24. dubna 2002, <http://www.fas.org/terrorism/at/docs/2002/Powell&FY%202003%20Budget%20Request.htm> (staženo 15.4. 2012).

RHODES, Ben, Deputy National Security Advisor for Strategic Communications Ben Rhodes Holds a News Briefing at the foreign Press Center on President Obama's Recent Trip to Asia, 23. listopadu 2011, <http://search.proquest.com> (staženo 17. 4. 2012).

RICEOVÁ, Condoleezza, Press Briefing by National Security Advisor Dr. Condoleezza Rice on President's Meetings with President Jiang Zemin, Shangri-la Hotel, Peking, ČLR, 21. února 2002, <http://usinfo.org/wf-archive/2002/020221/epf408.htm> (staženo 15. 4. 2012).

WEN, Jiabao, „Turning Your Eyes to China“, Remarks of Chinese Premier Wen Jiabao, Harvardská univerzita, 10. prosince 2003, <http://www.news.harvard.edu/gazette/2003/12.11/10-wenspeech.html> (staženo 20. 4. 2012).

ZHENG, Bijian, *China's Peaceful Rise: Speeches of Zheng Bijian 1997-2004*, <http://www.brookings.edu/fp/events/20050616bijianlunch.pdf> (staženo 20. 4. 2012).

ZOELLICK, Robert B., „Whither China: From Membership to Responsibility?“, *The National Bureau of Asian Research* 16, č. 4, prosinec 2005, <http://www.nbr.org/publications/nbranalysis/pdf/vol16no4.pdf> (staženo 10. 4. 2012).

Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2011, Office of the Secretary of Defense, 6. kětna 2011, http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2011_cmpr_final.pdf (staženo 14. 4. 2012).

GOP Debate, debatu vedl Larry King, Online NewsHour, 16. února 2000, http://www.pbs.org/newshour/bb/politics/jan-june00/sc_debate_2-16.html (staženo 15.4. 2012).

China's Peaceful Development, 6. září 2011, „bílá kniha“ čínské vlády, <http://www.china.org.cn/e-white/index.htm> (staženo 20.4. 2012).

China's Peaceful Development Road, 12. září 2005, „bílá kniha“ čínské vlády, <http://www.china.org.cn/e-white/index.htm> (staženo 20.4. 2012).

The National Security Strategy of the United States of America (září 2002), <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-020920.pdf> (staženo 10.4. 2012).

„Reframing China Policy‘ China as a Responsible Stakeholder“, moderátor Michael Swaine jako součást The Carnegie Debates 2006-2007, 11. června 2007, http://www.carnegieendowment.org/files/070622_transcript1.pdf (staženo 15. 4. 2012).

Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2011, Office of the Secretary of Defense, 6. kětna 2011, http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2011_cmpr_final.pdf (staženo 14. 4. 2012).

„Text of the Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia and Related Information“, *ASEAN Knowledge Kit*, březen 2005, <http://www.aseansec.org/TAC-KnowledgeKit.pdf> (staženo 17. 4. 2012).

„Whither U.S.-China Relations? A Discussion of Deputy Secretary of State Zoellick's Speech“, *The National Bureau of Asian Research* 16, č. 4, (prosinec 2005), <http://www.nbr.org/publications/nbranalysis/pdf/vol16no4.pdf> (staženo 10. 4. 2012).